

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št.1 12.januarja 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 140 din, za inozemstvo 160 din; posamezna številka v prosti prodaji 3 din

Uprava in naročniški oddelk »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Borci v delegatskem sistemu

str. 3

Jaka Avšič Vojak in general, general in človek

str. 5

Po stezah partizanske Jelovice

str. 8

Življenje tega gozda ne bo nikoli umrlo

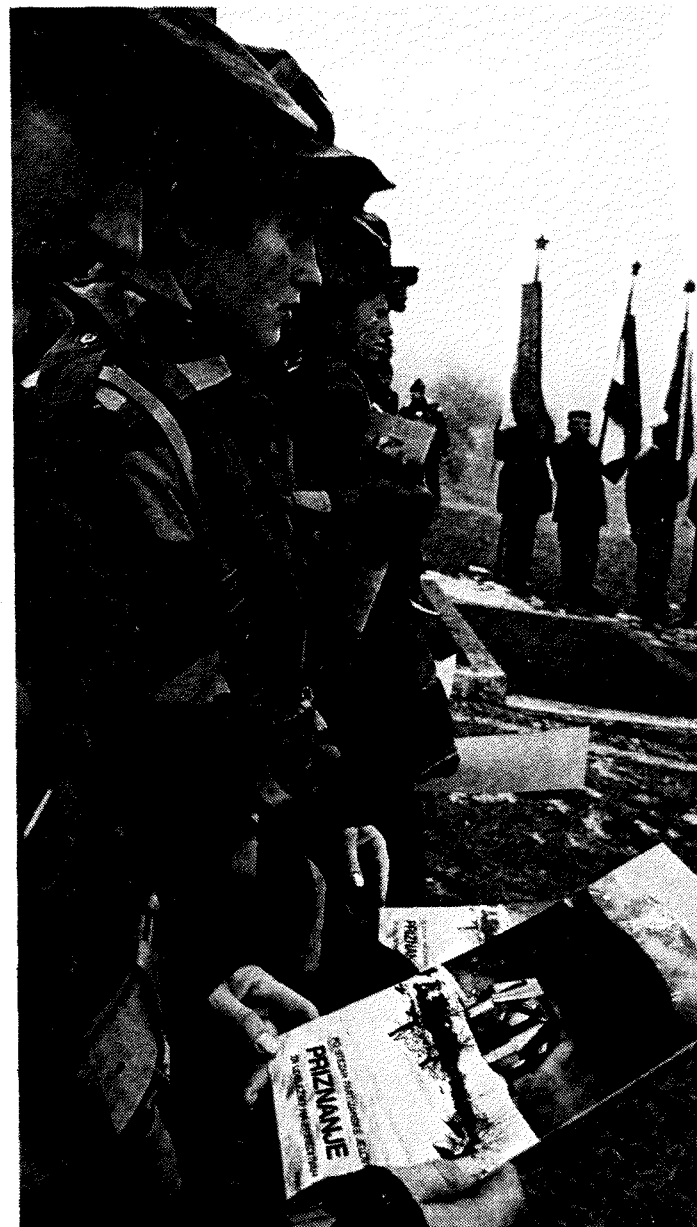
str. 9



Približno štiri tisoč ljudi se je udeležilo 8. januarja osrednje proslave ob 35-letnici zadnjega boja legendarnega Pohorskega bataljona. Slavnostni govornik na Osankarici je bil Stane Dolanc, med udeleženci proslave pa so bili še številni najuglednejši gostje iz naše republike. Na slovesnosti sta sodelovala tudi pevski zbor bistriške Svobode ter Impolov pihalni orkester. Izvedla sta kantato Radovana Gobca Svobodna zemlja. V muzeju obnovljenega doma Pohorskega bataljona pa so odprli stalno razstavo »Partizansko Pohorje«.

Slovesnosti ob 36-letnici legendarne dražgoške bitke so bile sklenjene v nedeljo 8. januarja pred spomenikom NOB v Dražgošah. Zbrali so se mladi iz skoraj vseh slovenskih občin, pripadniki enot teritorialne obrambe, pripadniki JLA, predstavniki gorenjskih občin in najdražji gostje preživeli borci Cankarjevega bataljona. Zbranim pred spomenikom je spregovoril Leopold Pernuš, predsednik radovljiške občine.

Tudi letošnja tekmovanja v okviru prireditev »Po poteh partizanske Jelovice« so privabila množico nastopajočih tako v manifestativnem kot v tekmovalnem delu. Merili so se na prvenstvu teritorialnih enot Slovenije ter na pohodu skupnih ekip rezervnih vojaških starešin in ZSMS po poti narodnega heroja Lojzeta Kebeta.



Zavedamo se svoje odgovornosti za kontinuiteto revolucije

Obdobje od maja 1973 do danes, torej od zadnje skupščine ZZZB NOV Slovenije, je bilo v razvoju naše družbe zelo bogato in razgibano. V tem času so se zvrstili kongresi ZK, VII. kongres ZZZB NOV Jugoslavije, dobili smo novo ustavo in zakon o združenem delu, izvedli volitve na novih temeljih, reorganizirali SZDL v smislu skupne fronte naprednih socialističnih sil, začeli uresničevati skupščinski sistem na delegatskih temeljih in dosegli nove uspehe v razvoju samoupravljanja na vseh ravneh in na vseh področjih družbenega življenja, čemur vsemu je dala ZZZB NOV svoj prispevek.

Zlasti VII. kongres ZZZB NOV Jugoslavije, ki je bil takoj po X. kongresu ZK Jugoslavije, je bil za borce pomemben politični dogodek, na katerem so delegati kongresa ponovno potrdili svojo pripravljenost, da se bodo odločno angažirali v družbenopolitičnem življenju za dosledno uresničevanje ciljev NOB v nadaljnji graditvi socialističnega samoupravljanja in za uveljavljanje neuvrščene politike v mednarodnih odnosih. Kongres je nadalje tudi potrdil, da ima ZZZB NOV Jugoslavije, kot sestavni del skupne fronte organiziranih socialističnih sil, na čelu z Zvezo komunistov, posebno odgovornost za nadaljnji samoupravni socialistični razvoj jugoslovanske skupnosti.

S VII. kongresom je ZZZB NOV Jugoslavije, z vso odgovornostjo največjega dela svojega članstva, uresničujejo politiko ZK Jugoslavije in v ugodni atmosferi po 21. seji predsedstva CK ZKJ, stopila v novo obdobje svoje družbenopolitične aktivnosti. V okviru organizirane akcije vseh socialističnih sil so bili člani ZZZB NOV aktivno udeleženi pri izvajanju skupno sprejetih nalog.

Tako je ZZZB NOV Jugoslavije tudi v tem obdobju svojega obstoja dokazala, da se zaveda svoje odgovornosti za kontinuiteto revolucije. Zaradi tega je upoštevana politična sila in tudi na današnji stopnji razvoja revolucije pomemben garant trdnosti našega družbenega reda. Generacija, ki je vključena v organizacijo ZZZB NOV, je silno občutljiva za vse pojave v naši družbi in še posebej za tiste, ki bi utegnili s kakršnihkoli pozicij ogroziti naš družbeni razvoj, začrtan z ustavo in s programom Zveze komunistov, ter svobodo in neodvisnost socialistične federativne republike Jugoslavije.

Zato ob 30. obletnici organizacije ZZZB NOV lahko ponovno ugotovimo, da se je generacija, ki je v NOB sodelovala, že takrat opredelila ne samo za narodnoosvobodilni boj, temveč tudi za socialistično revolucijo. Revolucionarne izkušnje ter politične in moralne vrednote, tako borcev kot celotne organizacije ZZZB NOV, pa prav zaradi tega terjajo tudi danes stalno in učinkovito, predvsem pa nenehno demokratično sodelovanje borcev v političnem življenju. Enotnost in bratstvo sta in morata ostati največji dosežek jugoslovanskih narodov in narodnosti. Borci NOV vedo, kako visoka je bila cena zanj in si zato še posebej prizadevajo ohraniti in razvijati duh solidarnosti, ki je temeljni element trdnosti naše skupnosti in razvoja samoupravnega socializma.

ZZB NOV se danes uveljavlja na najrazličnejših področjih družbenopolitične ustvarjalnosti. Kot del zavestnih političnih sil je že doslej sodelovala v vseh bistvenih vprašanjih razvoja demokratičnih družbenopolitičnih odnosov socialističnega samoupravljanja na vseh ravneh. Tako tudi v novih družbenih pogojih sodeluje in vpliva povsod tam, kjer gre za pomembne družbene odločitve, predvsem pa v Socialistični zvezi. Dragocene izkušnje v vsakodnevem političnem boju, ki so si jih borci pridobili v šoli Osvobodilne fronte in partije med NOB, nenehno širijo njihovo razgledanost, predvsem pa utrjujejo zavest in ostrijo odpor proti tistem, kar je delavskemu razredu tujega, odpor proti malomeščanstvu, karierizmu, špekulantstvu, izigravanju zakonov in podobnim pojavom, ki tu in tam načenjajo našo družbo. Še posebej pa ostrijo politično budnost borcev do pojavov liberalizma, nacionalizma in hegemonizma, pa najsi prihajajo le-ti od koderkoli. Tako borci v mnogih sredinah, zlasti pa še v krajevni skupnosti, kljub starosti in mnogim osebnim težavam, požrtvovalno opravljajo mnoge družbene zadolžitve in so zgled predanih družbenopolitičnih aktivistov.

Zadovoljstvo borcev za severno mejo

Končno odločitev o postavitvi
spomenika legendarnemu generalu
Rudolfu Maistru

Tako kakor drugi borci – prostovoljci za našo severno mejo 1918–1919 širom naše ožje domovine, tako so tudi prostovoljci z Jesenic in okolice ter Gornjesavske doline, z zadovoljstvom sprejeli novico, da je končno le prišlo do odločitve, da se v Mariboru postavi spomenik legendarnemu generalu Rudolfu Maistru.

General Rudolf Maister je takoj po razpadu stare avstroogrške države dal znak za začetek bojev za našo severno mejo. Njegovemu zgledu so sledili tisoči prostovoljcev, ki so posegli v boje na Štajerskem, Koroškem in Prekmurju. Dobro je znano, da je bilo treba z boji priboriti Jugoslaviji Maribor z okolico, Mežiško dolino in nekatere druge kraje. V teh bojih je sodelovalo mnogo prostovoljcev z Jesenic in okolice ter Gornjesavske doline, vse do tedaj, ko so naše čete v zadnji ofenzivi zasedle vse kraje na Koroškem, kjer biva naš slovenski rod.

SREČKO ŠORLI
Blejska Dobrava 10
p. Blejska Dobrava

Šahovski »spektakel« v Beogradu

Kdo razpolaga z delavčevim denarjem v
takih in podobnih primerih?

Naj uvodoma opozorim na prispevek, ki sem ga zapisal za TV 15 in ga je le-ta tudi objavil: 7. 1. 1972

V sredo, 5. januarja 1972, je objavilo glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije »Delo« na prvi strani z velikim naslovom »Beograd ponudil največ«. Gre za ponudbo v višini 152.000 dolarjev v nagradni sklad in za organizacijo šahovskega dvoboja med Fischerjem in Spaskim. V istem članku je tudi napisano, da je Sarajevo ponudilo 120.000 dolarjev in Bled 100.000 dolarjev. Baje je od vseh držav, mest in letovišč samo deset mest kandidiralo za ta veliki šahovski »spektakel«, a iz Jugoslavije kar tri mesta – govori pa se tudi o četrtem ponudniku, ki pa ni bil objavljen.

Ne spuščam se v ekonomiko, kaj lahko taka prireditev prinese v turističnem pogledu, posebno, če bo prireditev zunaj sezone, ko imajo naša letovišča dovolj prostora. Toda zanima me in še marsikoga drugega, zakaj je zadeva tako anonimna. Bled je prijazno jezero z idiličnim otočkom, nekaj hoteli in hišami in ima krasno okolico. Toda Bled ne more podpisati nobene pogodbe, nikogar kandidirati, niti ponuditi 100.000 dolarjev. Zanima me, kdo je ta Bled in kdo za njim stoji. Ali je to krajevna skupnost, turistično društvo, občani, podjetja, hoteli itd., itd.? Po prvem sporočilu smo pričakovali mnoge odgovore, saj ni tako enostavno 100.000 dolarjev odtujiti. Posebno sedaj, ko se na vsakem koraku borimo za stabilizacijo.

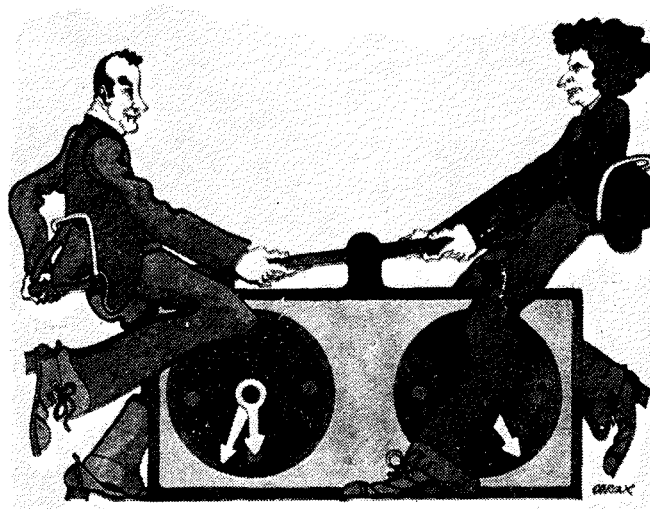
Ker pa ni nikakršnega pojasnila, je popolnoma jasno, da se »na ulici« o tem mnogo govori. Govori se, da so odšli štirje »kurirji« iz Jugoslavije v Amsterdam ter odnesli candidature, katere so morali oddati pred novim

letom. Če je res politično in ekonomsko interesantna taka organizacija, ali se doma ne moremo dogovoriti za eno kandidaturo? Govori se, da se po naših zakonitih predpisih za take nagrade ne more odtujevati družbena sredstva. Govori se, da so jugoslovanska mesta v ta sklad prispevala 372.000 dolarjev (četrto mesto je še vedno anonimno). Mnogo je še neznank ob tej ponudbi, toda najhujša je anonimnost in na te neznanke ljudje pričakujejo jasen odgovor.

Ali ne plačujemo že prevelik davek na mnoge neumnosti, ki jih »sposobni« ljudje delajo? (Bikoborbe, nemogoči filmi, razni sestanki na najvišji ravni, neprikladen uvoz, itd. itd.). Obnašamo se, kot da smo najbogatejši in da se ves svet vrti okrog nas, dejansko pa s tem kažemo svojo primitivnost in megalomanstvo. To vse pa plačujejo delovni ljudje, »krivci« pa v večini primerov ostanejo nekaznovani in anonimni.

★

Točno šest let je minilo od takrat in znašli so se »sposobni« organizatorji, ki niso vnaprej javno organizirali sedanjega »cirkusa«, na katerem se dva igralca na vso moč trudita, da »zabavata« organizatorja tega spektakla in istočasno trošita skupaj z organizatorji trdo zaslužen denar našega delavca. Nikjer ni bilo zaslediti, kakšne nagrade jih čakajo in v kakšni valuti? Ali nas res ne bo spametovala inflacija, brez-



poselnost, ali je res stabilizacija samo beseda na papirju? Res je, da gledalci televizije ali poslušalci radia zapremo aparate, če nam to ni všeč. Toda od sredstev javnega obveščanja, katere vzdržujemo in plačujemo, pa pričakujemo, da nas obveščajo tudi o drugi plati medalje: kdo razpolaga z delavčevim denarjem v takih in podobnih primerih?

Sedaj imamo spet »svetovno prvenstvo« v Kranjski gori!

Sarajevo se poteguje za »Olimpiado!« Itd! Itd!
VIKTOR STOPAR
Ljubljana

Kdo je dobil knjigo »Ognjeni plaz« Toneta Svetine

Odmev na sestavek »Pri nas v Žireh«, 44.
številka TV 15

V »Utrinkih in odmevih« ste 10. novembra 1977 objavili prispevek Rajka Primožiča: »Pri nas v Žireh«, pa prosimo, da objavite naslednji odmev:

Na proslavi krajevnega praznika Žiri, ki je bila 22. oktobra (in ne decembra) in na katero so bili, poleg občanov, vabljeni svojci padlih in umrlih borcev in

preživeli borci Jurišnega bataljona 31. divizije – je bilo povedano, da po sklepu odbora enote knjigo Toneta Svetine »Ognjeni plaz« s posvetilom prejmejo: svojci padlih in umrlih, preživeli borci bataljona, domicilne občine Škofja Loka, Logatec in Idrija, ki nadaljujejo borbene tradicije enote, osnovna šola »Padlih prvoborcev« v Žireh, ZB Lipa na Krasu ter nekateri voditelji 31. divizije. To je bilo razvidno tudi iz vabila na proslavo.

Sredstva za nakup teh knjig so prispevale navedene domicilne občine – v znesku 37.000,00 din, knjige je podelil odbor enote in ne krajevna skupnost Žiri.

Zato se nam tudi zdi namigovanje Primožiča o tem, ali so bili predsedniki skupščin v bataljonu, popolnoma odveč. Tudi ne vemo, zakaj bi druge, ki knjige niso prejeli, bolelo pri srcu, ker niso prejeli tega »darila«, kot piše užaljeni Primožič – zlasti še, ker je bilo nedvoumno povedano, da odbor borcev izroča knjigo pripadnikom bataljona. Če tega Primožič ne bi preslišal, ne bi mogel pisati laži.

Borcem bataljona to ni bilo darilo, temveč priznanje za udeležbo v tej udarni enoti, katere romansirana kronika je vsebina te knjige. Knjigo bi odbor lahko razdelil na zboru enote, če ne bi prejel vabila družbenopolitičnih organizacij Žirov in posebej zveze borcev, da to stori na krajevni proslavi.

Kot vse kaže, so vse navedbe Primožiča iz trte zvite in netočne, saj piše o občini Žiri, ki že dolga leta ne obstaja. To bi kot občan te krajeвне skupnosti pa le moral vedeti. Kaže tudi, da je pisec kritike preslišal besede tajnika odbora enote, komu in zakaj se podeljuje knjige ali pa ga sploh na proslavi ni bilo.

Zdi se nam, da je pripis uredništva »kako prav imate« popolnoma neutemeljen, saj neresnici in potvarjanju dejstev uredništvo ne bi smelo dajati prav in če bi se predhodno informiralo o dejanskem stanju, bi kaj takega ne moglo napisati.

Odbor izkorišča to priložnost in se preko »TV 15 iskreno zahvaljuje gostoljubnim Žirovcem«, še posebej Dobraščanom, svetu krajeвне skupnosti, krajevni borčevski organizaciji in drugim družbenopolitičnim organizacijam za izkazano gostoljubnost, ki je ponovno potrdila tesno povezanost med borci in domačini. Prav tako se zahvaljujemo domicilnim občinam Škofja Loka, Logatec in Idrija, ki nadaljujejo borbene tradicije enote – za denarni prispevek (za nakup knjig!), za udeležbo na proslavi in razumevanje.

Za odbor borcev Jurišnega bataljona 31. divizije:
tajnik ZDRAVKO VIDRIH

Vprašanje ZZB NOV Sežani

V 42. številki TV 15, ki je izšla 27. 10. 1977, sem prebral članek o slavnostni seji ZZB NOV Sežana, ki jo je odbor organiziral 14. 10. 1977 – v počastitev tridesetletnice ZZB NOV Jugoslavije. Kot predsednika ZB pri krajevni skupnosti Gorjansko in predsednika borcev ZB pri podjetju »Kras Sežana« v Sežani, me zanima, če je bila slavnostna seja organizirana za ožji krog družbenopolitičnih delavcev, pa za nekaj borcev in prvoborcev, ki so se udeležili slavnostne seje? Če je bilo to tako, mislim, da taka odločitev občinskega odbora ni bila pravilna. V kolikor pa so bili na sejo vabljeni tudi odbori ZB pri krajevni skupnosti, vprašam, zakaj na slavnostno sejo niso povabili tudi predstavnike ZB pri krajevni skupnosti Gorjansko in predstavnika ZB pri podjetju »Kras Sežana«, ki je največje podjetje (po številu zaposlenih) v sežanski občini in borčevsko organizacijo, ki šteje več kot sto borcev – udeležencev NOB.

Prosim za odgovor

IVAN PANGOS
Brje 34
p. Komen

Vse politične sile naše družbe, na čelu z zvezo komunistov, posvečajo v tem trenutku posebno pozornost nadaljnjemu razvoju političnega sistema. Spodbuda za aktivnost na tem področju je študija tovariša Kardelja o nadaljnjih poteh in razvoju političnega sistema socialistične samoupravne demokracije. Nadaljnji razvoj političnega sistema je potemtakem v središču pozornosti tudi borcev NOV. Pri tem imamo pred očmi predvsem potrebo po zagotavljanju nadaljnje rasti samoupravne socialistične demokracije, ki naj zagotovi usklajevanje najrazličnejših interesov pri iskanju najboljših samoupravnih rešitev, premagovanje ozkosti pri obravnavanju aktualnih gospodarskih, socialnih, kulturnih in mnogih drugih vprašanj. Iskanje skupnih interesov borcev in vseh drugih delovnih ljudi, premagovanje predsodkov in sektaštva so temeljne naloge, ki jih povzemamo iz misli tovariša Kardelja. Tvorno delovanje na vseh ravneh, še zlasti pa v krajevni skupnosti, zahteva tudi od borcev spremljanje in obravnavanje tekočih družbenih procesov, zlasti pa odpiranje organizacije navzven in prilagajanje našega delovanja zahtevam socialistične demokracije. V tem duhu si je prizadeval delovati republiški odbor ZZB NOV Slovenije. Njegova 21-članska delegacija je tvorno sodelovala v republiški konferenci SZDL. To velja tudi za vseh 38 delegatov, ki delajo v raznih svetih in koordinacijskih odborih repu-

Borci v uresničevanju delegatskega sistema

bliške konference. Njihovo delovanje in stališča, ki so jih pri tem zavzemali, so bila predmet obravnav v republiškem odboru in njegovem predsedstvu, kakor tudi v ustreznih komisijah republiškega odbora. Pri tem moramo ugotoviti, da je bil v vseh osnovnih vprašanjih zagotovljen demokratičen postopek in da je prišla do izraza politična enotnost.

To velja tudi za zadeve, ki so bile obravnavane v skupščinskem sistemu, pa so bile takega pomena, da je bilo potrebno glede njih uskladiti stališča v skupni fronti. Udeležba ZZB pri obravnavi omenjenih vprašanj je postavila organizacije ZB pred mnoge nove naloge. Odprla pa je tudi vprašanje naše nadaljnje organiziranosti in potrebo po kadrovski okrepitvi ustreznih delovnih teles. Le-to bo omogočilo tudi hitrej-

še oblikovanje stališč in za boljšo povezanost ter obveščenost med organizacijami od krajevnih združenj do republiškega odbora in obratno. V celoti lahko rečemo, da se naša organizacija uspešno prilagaja novi ustavni vlogi in nalogam, ki jih je prevzela v skupni fronti socialističnih sil.

Tudi delegacija v zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije se je trudila tvorno sodelovati pri obravnavanju vprašanj, ki zadevajo vse borce v Jugoslaviji ter še posebej pri razvijanju sodelovanja z borčevskimi organizacijami drugih republik in pokrajin, kakor tudi v mednarodnem sodelovanju ZZB NOV Jugoslavije.

Jasno je, da delegatski sistem ne more uspešno delovati sam od sebe, ne da bi ga neprestano usmerjale in spodbujale

zavestne in ustvarjalne politične sile. Spontanost in avtomatizem ne moreta zamenjati organizirane vloge subjektivnih socialističnih sil. Zato je dobro in učinkovito delovanje delegatskega sistema najbolj tesno povezano in pogojeno z dejavnostjo Socialistične zveze, sindikatov, Zveze borcev, Zveze socialistične mladine in drugih, zlasti pa še Zveze komunistov. Naloge političnih organizacij se začno v bazi, pri viru političnega življenja. Politične sile morajo svoja stališča uveljaviti predvsem v svoji delegatski bazi. Pomagati morajo delegatskemu sistemu, odkrivati delegatom širša obzorja posameznih odločitev, da bodo te odločitve v danih pogojih vsestransko najboljše in napredne. Količnik čvrstosti bodo socialistične sile držale ključne položaje delegatskega sistema v svojih rokah, toli-

ko trdnješi bo naš politični sistem, hkrati pa bo lahko toliko večja demokratizacija družbe.

(iz gradiva 12. seje republiškega odbora ZZB NOV Slovenije)



Negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij

Osnovna značilnost ohranjanja in razvijanja revolucionarnih tradicij v obdobju od IV. skupščine Zveze združenj borcev

NOV Slovenije do danes, je brez dvoma v podružbljanju te dejavnosti. S podružbljanjem revolucionarnih tradicij, ki je bilo začrtano in poudarjeno v dokumentih naše skupščine, kakor tudi v stališčih in sklepih VII. kongresa Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije leta 1974 v Zagrebu, se je začel proces, v katerem si zveza združenj borcev prizadeva, da bo skrb za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in pridobitev narodnoosvobodilnega boja ter vgrajevanja družbenih in moralnih vrednot socialistične revolucije stvar in last vse naše družbe, posebej pa Socialistične zveze delovnega ljudstva, mladinskih in sindikalnih organizacij.

Ne moremo si namreč zamisliti uspešne dejavnosti na vseh področjih družbenega, političnega, gospodarskega, kulturnega, vzgojno-izobraževalnega, predvsem pa samoupravnega delovanja, brez doslednega in uspešnega upoštevanja ter izpolnjevanja revolucionarnih tradicij v vsebinskem, v moralno-političnem in etičnem smislu. Uresničevanje ustavnih načel, utrjevanje samoupravnih socialističnih odnosov in samoupravnega organiziranja v združenem delu, razvijanje in utrjevanje delegatskega sistema je direktno nadaljevanje uveljavljanja pridobitev revolucije in NOB. Vzori iz skupnega narodnoosvobodilnega boja pa so nam vodilo pri utrjevanju in čuvanju bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Bodo borci v bodoče bolj zdravi?

Bodo bolj zdravi ali bodo enostavno morali biti »zdravi« po sili razmer?

Tako se sprašujemo iz dveh razlogov. Lani proti jeseni se je rodilo nedonošeno dete osnutka samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih iz enotnega programa zdravstvenega varstva v SR Sloveniji. Na osnutek se je zgrnil plaz pripomb in tako doživlja vse do danes vrsto korekcij. Omenjeni sporazum zajema tudi zdravstveno varstvo udeležencev NOB in nas zato tem bolj živo zanima.

Mestni odbor ZZB NOV je sklical javno razpravo prav na temo omenjenega sporazuma in zavzel v zvezi s formuliranjem pravic

in obveznosti iz zdravstvenega zavarovanja udeležencev NOB skupna stališča, ki so, mimogrede povedano, skoraj identična s stališči ZZB vseh slovenskih občin. Tako so nam zatrdili tudi na Republiški skupnosti za zdravstvo SR Slovenije, kamor smo se obrnili z vprašanjem, kako daleč so že priprave tega sporazuma. Sicer pa nam niso mogli postreči z natančnejšimi podatki, saj pravijo, da je pripomb mnogo in da so ravno tiste, ki zadevajo borce in ostale udeležence NOB tako tehtne, da jih morajo v veliki večini upoštevati in vključiti v primerni pismeni obliki v tekst sporazuma. Do vprašanja o tem, kakšne so socialistično-miselne osnove osnutka Sa-

moupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih iz enotnega programa zdravstvenega varstva v SR Sloveniji niti nismo prišli. Te dni se vsak dan vrstijo usklajevalni sestanki na temo sporazuma o zdravstvu, zato ljudje, ki se s temi zadevami ukvarjajo, prav neradi govorijo in nas naprošajo, naj pridemo čez nekaj dni, ko bo večina vprašanj vendarle že usklajena in določena.

Vsekakor se je na srečo izkazalo, da je naše zdravje tako pomembna tema, da se je ne da kar enostavno odpraviti z vsemi javnimi razpravami vred v borih treh mesecih, kot je na začetku kazalo.

Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških voj-

nih invalidov se je z razpravo na 20. seji dne 7. 12. 1977 tudi vključil v javno razpravo o osnutku »razburljivega« sporazuma ter o tem zavzel stališča.

Seveda je razprava obsegla predvsem zdravstveno varstvo borcev NOV. Zlasti 8. točko 2. člena ter določbe 11., 13., 14., 16., 17., 18., 20. in 23. člena.

Posebno pozornost so namenili opredelitvi popolnega zdravstvenega varstva borcev NOV, nujnega in koristnega zdraviliškega zdravljenja z medicinsko rehabilitacijo ter problema participacij za zdravila in zdravstvene storitve.

Republiški komite je zavzel stališče, naj se z novimi predpisi ne zmanjšuje že pridob-

ljenih pravic borcev NOV iz zdravstvenega varstva. Nasprotno je treba omogočiti zdravstveno varstvo še večjemu številu borcev, kar pomeni, da bi bilo potrebno mejne datume glede vstopa v NOV odpravljati in priznati enake pravice do zdravstvenega varstva vsem udeležencem NOV s priznano posebno dobo v dvojnem trajanju.

Poprečna starost borcev je 61 let in njihova obolevnost je v povprečju večja kot pri drugih občanah, prav tako tudi umrljivost. Republiški komite in organizacije ZZB NOV menijo, da so borci kot graditelji samoupravne socialistične družbe do te elementarne pravice v največji možni meri upravičeni, ob

tem pa tudi z razumevanjem gledajo na nekatere omejitve, ki jih narekujejo trenutne ekonomske možnosti naše samoupravne socialistične skupnosti.

Republiški komite je na podlagi poznavanja zdravstvenih razmer med svojim članstvom posredoval pristojnim organom predloge, kako in v kolikšni meri naj bi bili borci participacije za zdravstvene storitve oproščeni in kako naj bi se te pravice do konca srednjeročnega planskega obdobja dokončno rešile.

O današnji temi bomo v prihodnje še pisali vendar, upamo, že o usklajenem predlogu iz enotnega programa o zdravstvenem varstvu.

B. Ž.-J.

Še o decembrskih volilnih konferencah

V Kranju, v Brežicah in Vipavi

Iz obsežnega poročila, ki ga je za decembarsko konferenco pripravil občinski odbor ZZB NOV Kranj in ki zajema obdobje med 1973 in 1977 letom, navajamo le nekaj pomembnejših področij njihovega plodnega delovanja.

V tem obdobju, ko je bilo sprejetih nekaj pomembnih dokumentov za nadaljnji razvoj samoupravnega socializma in delegatskega sistema, so kranjski borci živo in tvorno sodelovali tako v krajevnih skupnostih kot v sami organizaciji ZZB, na delovnih mestih, v društvih, delegacijah in povsod tam, kjer je bilo potrebno slišati glas izkušenih in prekaljenih pionirjev naše revolucije. Njihovo osnovno delovanje je bilo vseskozi povezano z enotno fronto organiziranih socialističnih sil v SZDL, zlasti pa še na področjih splošne politične akcije ter graditve družbenopolitičnih in ekonomskih odnosov, na področju negovanja tradicij NOB, socialno-zdravstvene in ekonomske problematike borcev NOV, na področju izboljševanja kadrovske strukture na vseh nivojih, kakor tudi pri vseh drugih vprašanjih, ki zadevajo občane.

Delegatska organiziranost v vrstah ZZB je stekla, izvolili so delegate v organe SZDL, v krajevne skupnosti in v delegacijo za družbenopolitični zbor. Posamezni člani ZZB NOV so bili izvoljeni v organe samoupravnih interesnih skupnosti. Kranjski borci se pri tem zavedajo, da delo na tem področju še zdaleč ni opravljeno, ampak so to šele dobro zastavljeni prvi koraki.

Iz izvlečkov poročil posameznih sej od leta 1973 pa do poslednje v letu 1977 je razbrati, da so borci resnično sproti obravnavali vse probleme, ki zadevajo občane – od stanovanjske problematike pa do vprašanj šolstva, vprašanj kulture, socialne varnosti borcev, zlasti pa so se aktivno vključili v delo ob praznovanju številnih lanskih jubilejev.

K negovanju tradicij NOB so predvsem prispevali z izdajo zbornika »Pomniki NOB v občini Kranj«, s svojo vsestransko podporo so si prizade-

vali za ustanovitev »Pokrajinskega muzeja revolucije za Gorenjsko«, katerega realizacija je predvidena v Begunjah.

Družbenopolitične organizacije občine Kranj in z njimi tudi borci – so se vključili v akcijo za izgradnjo spominskega doma v Kumrovcu, pri čemer so predvideni plan zbranih prostovoljnih prispevkov presegli za 5.993,60 din.

Omeniti velja še dobro delo domicilnega odbora 7. SNOUB Franceta Prešerna, ki ima v evidenci 1450 preživelih borcev te enote in deluje skupaj s štabom JLA, ki je nosilec tradicij Prešernove brigade. Leta 1975 je bil ustanovljen tudi odbor za postavitev muzeja 7. narodnoosvobodilne udarne brigade, ki je skupno z Gorenjskim muzejem naloge izvedel. Tako je od 22. oktobra 1975 v prostorih vojašnice Staneta Žagarja v Kranju javnosti na vpogled kar obširno gradivo in prikaz delovanja Prešernove brigade.

Domicilni odbor koroških partizanov za območje občine Kranj je v sodelovanju z organizacijo ZB NOV Jezersko organiziral srečanje koroških borcev in aktivistov pri jezeru na Jezerskem. V lanskem letu pa je občinska skupščina Kranj sprejela (na predlog občinskega odbora ZZB NOV odlok o podelitvi domicila Koroškemu odredu. V lanskem jubilejnem letu je ta zelo aktivni odbor organiziral več proslav in srečanj.

Na območju kranjske občine deluje tudi sedem aktivov ZB NOV, ki so povezani in delujejo z občinskim odborom ZZB NOV, v nekaterih primerih pa sodelujejo tudi s krajevnimi organizacijami ZB NOV. Sodelujejo v prvi vrsti v vseh akcijah, ki so splošnega pomena za delovno organizacijo, z družbenopolitičnimi organizacijami ter sodelujejo v samoupravnih organih in še zlasti v komisijah za SLO ter družbeno samozaščito.

Na koncu naj omenimo, da so kranjski borci, katerih vrste štejejo 3622 članov ZZB ter 560 članov ZVVI ustvarjalno prispevali s svojim delom pri reševanju nalog splošnega ljudskega odpora, družbene samozaščite, socialnih in zdravstvenih težav svojih članov ter ob negovanju tradicij NOB prispevali veliko energije in časa za organizacijo in ureditev številnih spominskih obeležij NOB na kranjskem območju.

Novo leto in nova mandatna doba sicer ne predvidevata revolucionarnih sprememb v delu kranjske borčevske organizacije naložili pa so si vrsto konkretnih nalog in ena prvih je ta hip prav predkongresna dejavnost.

V Brežicah je bila 24. 12. 1977 v domu JLA volilna konferenca ZZB NOV. Pred nedavnim na delegatskih osnovah sestavljena ZZB NOV Brežice je izhajala iz dogajanj ob 30. letnici ustanovitve bor-

DVANAJSTA SEJA RO ZZB NOV SLOVENIJE

Danes, 12. januarja, je v veliki dvorani skupščine občine Vič-Rudnik 12. seja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Med drugim je na dnevnem redu tudi vprašanje materialnega položaja našega časnika.

O seji bomo poročali v prihodnji številki TV-15.

čevske organizacije. Razpravo je vseskozi prevladovalo spoznanje, da so borci še vedno aktivna in tvorna sila, ki sooblikuje našo samoupravno pot, z izkušnjami in delom krepi delegatski sistem in uveljavljanje načel SLO ter družbene samozaščite. Ugotavljali so uspešno reševanje vprašanj socialne varnosti borcev v občini. Od aktivnosti brežiških borcev in udeležencev NOV naj omenimo nekaj uspešno izpeljanih akcij v preteklem letu: zrasli so novi pomniki naši narodnoosvobodilni borbi v Artičah, Pišecah in na Bizelskem, s pomočjo Posavskega muzeja v Brežicah so izšle lične brošure o zgodovini NOB na tem področju, obnovljeno je bilo partizansko grobišče v Brežicah, spominsko obeležje padlim kozjanskim borcem v Bedenici na Hrvaškem in nadaljevali so s prenašanjem tradicij naše ljudske revolucije v različnih drugih oblikah.

Najpomembnejša naloga, ki so si jo brežiški borci zadali na konferenci, bo izvedba vsakoletnega srečanja kozjanskih borcev iz šestih domicilnih občin, ki bo letos v Brežicah. Zavzeli so se tudi za pomoč domicilnim odborom Kozjanskega odreda in odbora Kozjanskega okrožja pri zbiranju gradiva o NOB na tem področju, kjer je še precej dela. Med svoje naloge so prišteli tudi vključevanje v oblikovanje delovnega programa za memorialno

področje Žumberka in Gorjancev, nadalje prenašanja izročil NOV vanje ter v prvi vrsti – vključevanje v predvolilne in predkongresne dejavnosti. Brežiški borci so na volilni konferenci poudarili delo svojih članov zlasti v krajevnih skupnostih, kjer bodo tudi vnaprej z izkušnjami doprinali k uresničevanju našega samoupravljanja.

Omeniti velja še skrb za izpopolnitev dispanzerske službe za borce in tekoče reševanje borčevskih socialno-zdravstvenih vprašanj, ki jih bo treba v bodoče hitreje in uspešneje reševati.

Tudi v Vipavi so 18. decembra opravili svojo vsakoletno nalogo, tokrat po novem delegatskem sistemu, ki je naredil svoje prve korake. Udeležba je bila nad vsemi pričakovanji – odlična.

Vipavci so, kakor je izzvenelo iz poročila njihovega predsednika tovariša Kostanjevca, v preteklem obdobju delali aktivno, tako znotaj same organizacije ZZB, kakor tudi na vseh področjih čutiti v krajevnih skupnostih, SZDL, pri odboru za SLO, družbeni samozaščiti, kakor tudi pri prenašanju revolucionarnih idej na mlajše generacije ter v številnih društvih in utripu vsega kraja nasploh. Redno sodelovanje s pionirsko organizacijo v Vipavi je treba še zlasti naglasiti.

Sama konferenca je imela prijetno obeležje odprte diskusije, kjer so borci predlagali celo vrsto koristnih predlogov. Zavzeli so se za organizirane izlete v kraje, znane iz NOB, ob tem pa so za začetek te vrste obujanja tradicij NOB izbrali Petrinje na Hrvaškem – pobrateno občino z Ajdovščino. Tudi o borcih s še vedno neurejenim statusom so razpravljali in soglašali, da je treba takim ljudem pomagati, da pridejo čimprej do svojih pravic.

Borci so z navdušenjem pozdravili osimski sporazum, kot razumno reševanje obmejnih vprašanj dveh prijateljskih držav, obenem pa so ostro obsojili skrunitve obeležij padlim borcem v Italiji in Avstriji.

Zbrala:
BOJANA ŽOKALJ-JE-SIH

Volilna konferenca ZZB NOV Slovenj Gradec

V slovenjegraški občini so prav tako kot po vseh slovenskih občinah sklenili štiriletno mandatno obdobje z volilno konferenco, ki je bila 9. 12. 1977. Navzoči so slišali izčrpno poročilo o delu občinskega odbora ZZB NOV in komisij.

Pred samim začetkom je bila majhna slovesnost, na kateri so tovarišu Ludviku Pušniku izročili za dolgoletno požrtvovalno delo v borčevski organizaciji odlikovanje Reda republike s srebrno zvezdo, s katerim ga je odlikoval tovariš Tito.

Nato je predsednik občinskega odbora tovariš Ivan Majcen podal poročilo o delu odbora in borčevske organizacije v Slovenj Gradcu v minulih štirih letih. Iz povedane je bilo razbrati predvsem dvoje: da so slovenjegraški borci v preteklem obdobju izredno aktivno delali prav na vseh področjih družbenega in političnega življenja v občini, predvsem pa tako, kot so si zažrtali.

Vse komisije so svoje delo opravile z vso resnostjo in odgovornostjo, kar pa seveda ne pomeni, da so že kar vsa vprašanja, ki zadevajo reševanje borčevskih vprašanj urejena. Tu so si komisije pač pomagale reševati probleme v okvirih finančnih sredstev, ki so bila na razpolago.

V poročilih so podatki o pomoči kmetom borcem, o zdravljenju v zdraviliščih, reševanju stanovanjske problematike udeležencev NOB (rešili so stanovanjske stiske 32 udeležencev NOV), o razvijanju tradicij NOB, kjer so uspehi še zlasti zadovoljivi, saj so borci v to delo pritegnili šole, taborniško organizacijo, Društvo prijateljev mladine, ZRVS in mladinske pohodne enote. Izredno vlogo pri tem je imela »Kurirčkova pošta« (organizirana je bila skupno z DPM), radio Slovenj Gradec ter skupno s komisijo za spomeniško dejavnost – muzej revolucije.

Kot že rečeno, s svojim delom v minulih štirih letih so borci v Slovenj Gradcu lahko zadovoljni, želijo pa si da bi prav vse družbenopolitične organizacije posvetile v bodoče več pozornosti krajevnim praznikom, ki so z datumi vezani na pomembne dogodke iz NOB in ljudske revolucije. Menijo, da bodo le z vsakoletnim bogatejšim programom krepili in plemenitili zavest občanov. Saj tradicije NOB res niso »zadeva, ki jo ob praznikih potegnemo iz muzejev«... (J. Rudolf).

Gotovo v tem kratkem zapisu nismo zajeli vsega za kar so se v slovenjegraški občini trudili borci zadnja štiri leta, skušali smo le preblisniti njihovo dejavnost in omeniti pomembnejše.



Iz obširnih gradiv in razprave na volilni skupščini borčevske organizacije občine Brežice je mogoče povzeti, da bodo borci še naprej eden pomembnejših členov v družbenopolitičnem življenju občine ter pri reševanju socialnih problemov borcev. Delegate je pozdravil tudi predsednik MS ZKS za Posavje Miroslav Kambič.

Besedilo in slika: Vlado Podgoršek

Proti koncu novembra je bilo, v letu 1971. Po pločniku na Aškerčevi cesti se je lepila zmrzal. Težko kolesje motornih vozil je valovilo ozračje in mestna nastrpnost je silila prav do vrat s številko 17. Samo slutiti je bilo hreščanje zvonca neke globoko v stenskih pregradah. In potem... vrata so se odprla široko, da je bilo videti skoraj do vrha stopnišča. Zvedavo me je pogledal izza tenko obrobjenih očal: »Prišli ste na kozarček kleteta...?«

★

In klepetala sva, kot bi naju ne ločilo natančno pol stoletja. Obdana s knjigami in spisi, s prijetno urejenim neredom, sva se poglabila v nizanje spominov. Najprej sva govorila o rojstvu, o Klečah pri Ljubljani, o desetih otrocih v družini. Jaka se je rad učil in že otroško srce je bilo polno ljubezni do knjig. Bilo je obdobje, ko si je vroče želel, da bi se zaposlil v ladjedelnici. Nekaj imenitnega se mu je zdelo izdelovanje ladij. Toda materi se je zdelo še imenitnejše, če bi postal duhovnik. Pa kaj, ko je Jaka že v rani mladosti začel iskati vzroke posameznim stvarim in odgovore na najrazličnejše pojave – v naravi. Človek je bil zanj neraziskano področje; trudil se je, da bi ga spoznal, da bi odkril najboljše v njem in ga takega spoštoval. Predvsem pa je od nekdanj ljubil svoj narod in jezik, ki ga je neverjetno spoštoval. V letih, ko je odrasčal, je pogosto trčil ob spoznanje, da je jezik njegovega naroda in narod z njim, zatiran in poniževan. V času avstrijskega gospodstva je le nemščina odpirala poti v življenje. Zdelo se je, da bo globoko v sebi napovedal neizprosno boj vsemu, kar je skušalo zatreti materinsko besedo...

Morda so bili prva oblika tega boja s skrbjo in ljubeznijo napisani šolski spisi. Temu je sledilo Jakovo dijaško obdobje, navdušeno prebiranje svetovnih klasikov. Potreba po znanju ga je gnala kot voda mlinsko kolo. Znanje je najmočnejše orožje, si je dopovedoval. Vključil se je med člane napredne organizacije 'Preporod', zaradi česar so ga leta 1914 s skupino tovarišev izključili iz gimnazije. Sodni proces je prekinila prva svetovna vojna.

Z osemnajstimi leti so ga vtaknili v avstroogrsko vojaško suknjo. Mladi smo pričakovali vojno in vedeli smo, da bomo imeli

Iz albuma portretov

Vojak in general, general in človek

»Človek je veličina, poln neraziskanega, poln presenečenj. Hotel sem ga spoznati, hotel sem biti zvest njegovim vrlinam...!«

pri tem prav mi veliko vlogo. Čakali smo na priložnost, da bomo osvobodili naš narod, da se bomo znebili avstroogrskega gospodstva...!«

★

Dogodki pa so se zasukali drugače; mladenič, med njimi tudi Jaka Avšič, so poslali na italijansko in pozneje na rusko fronto. Toda, ko bi se nekega dne morali umakniti, je dal Jaka Avšič, takrat vodnik, svojemu vođu

ukrajinskih vaseh, kjer smo na vojaških vajah pripravljali ljudi za fronto.

Po oktobrski revoluciji smo se prostovoljci želeli umakniti na solunsko fronto, kar nam je tudi uspelo...!«

★

Zaradi gmotnih težav se je Jaka Avšič kasneje aktiviral v vojsko (s činom poročnika). Tri leta po končani prvi svetovni vojni se je v južnih krajih Jugosla-

Starojugoslovanska vlada je bila v resnici zelo daleč od interesov ljudstva, ki ga je celo sramotno izdala.

Nekaj časa se je s skupino oboroženih vojakov zadrževal na desnem bregu Drine blizu Zvornika; ko pa je spoznal, da položaj še ni primeren za organizirano delo, se je avgusta leta 1941 vrnil v Slovenijo. Prišel je v stik s tovarišem Kidričem, seznanil se je z organizacijo Osvobodilne fronte. Tako je tudi začel zbirati bivše ofi-

ne. Septembra 1942 je postal namestnik komandanta glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Prvega maja leta 1943 je bil imenovan za generala. Maja 1943 je vodil pohod Gradnikove in Gregorčičeve brigade v Beneško Slovenijo. Izvoljen je bil v SNOS in AVNOJ. Decembra leta 1944 je postal Jaka Avšič komandant zaledja pri ministrstvu za ljudsko obrambo v Beogradu, oktobra leta 1945 pa je bil imenovan za šefa jugoslovanske vojaške

enakopravnost z enakimi pravicami in dolžnostmi. Skupnost naj bi zadržala samo kar je resnično skupnega, kar pa ne sme biti v navzkrižju z vsakim narodom posebej, da ne pride do izkoriščanja enega naroda nad drugim. Vedeli smo, če bi naši narodi živeli tako skupaj drug poleg drugega, ker so po krvi že sicer zvezani, ne bi bilo skrbi glede moči države. Zgodovina pa je tudi sicer dokazovala, da ni mogoče narediti po sili iz različnih narodov narod z enotnim jezikom.

Spominjam se, da smo se vračali z zasedanja z navdušenjem tudi zato, ker smo pred zavezniki in pred vsem svetom dokazali, da se v našem primeru govori o veliki moči in o skupnem nastopu vsega jugoslovanskega ozemlja. Bolevali smo se za priznanje v svetu, kar je tudi drugim pomenilo tudi vojaško pomoč, hrano in možnost za ustanovitev močne vojske, ki bi se lahko tako še uspešneje uprla okupatorju. Takrat je šlo za obstoj Jugoslavije, ki se je postavila na mesto nekdanje kraljevine z novo podobo in novo ideologijo, šlo je za federacijo, enakopravnost in za priznanje delavskegarde kot avantgarde!«

★

Po tistem ko se je Jaka Avšič vrnil v Slovenijo, je postal minister za gozdarstvo, nato predsednik Mestnega ljudskega odbora Ljubljana pa spet poslanec v Beogradu... Njegovo delovanje – vojaka in družbenopolitičnega delavca – je pustilo za seboj globoko sled v revolucionarni preteklosti slovenskega naroda. Jaka Avšič je nosilec Partizanske spomenice 1941 in več visokih odlikovanj, med drugimi reda ljudske osvoboditve in reda partizanske zvezde z zlatim vencem.

★

Spominjam se, kako je tistega dne razmišljal: »Človek ima pač dobre in slabe lastnosti, ki se jih ne bo mogel nikoli znebiti. Toda, kako spoznati te slabe lastnosti? To vedno vodi do zagate! In potem se vpraša, če je dosegel smisel svojega življenja. Če se ti posreči, da katerega izmed problemov urediš, je to užitek, je to zadovoljstvo nad premaganim... no, menda je to smisel življenja...!«

SILVO TERŠEK



povelje, da ostanejo na istih položajih. Bilo je to leta 1916. Po nočnem napredovanju ruskih enot, je bil Jaka Avšič s svojim vodom zjutraj že na ruski strani fronte.

»... Takoj sem se javil v srbsko vojsko, da bi šel v boj proti avstroogrski,« pripoveduje Jaka Avšič. »Prav takrat, ko je bil končan boj v Dobruđi, sem odšel z nekaj tovariši v Odeso. Tam so nas vključili v rezervo druge divizije, ki se je takrat osnovala. Kmalu pa je prišlo v Rusiji do vrenja, do oktobrske revolucije. Tisto veliko obdobje sem preživel v

vije pospešeno pripravljaj v vojaški stroki. Leta 1928 je končal višjo vojaško akademijo v Beogradu. Napredoval je do čina konjeniškega polkovnika.

Leta 1941. Spoznal je, da je bil njegov svet, da so bili njegovi cilji kepa razsušene gline.

cirje jugoslovanske vojske, ki jih je vključil v odporniško gibanje. Odločno se je odrekel Draže Mihajlovića in emigrantske vlade v Londonu, ki ga je leta 1942 tudi degradirala. Maja istega leta je Jaka Avšič iz ljubljanske ilegale odšel med partiza-

misije v Berlinu.

In potem ponovno spregovoriva o rojstvu, rojstvu nove Jugoslavije v Jajcu, na katerem je bil Jaka Avšič kot eden izmed sedemnajstih slovenskih predstavnikov.

»... Kaj je bilo pravzaprav drugo zasedanje AVNOJ? Mislim, da predvsem to, da smo se ponovno vključili v Jugoslavijo, toda ne več v kraljevino, pač pa v federacijo. Federacija – to je bila prekaljena misel komunistov, ki smo spoznali, da je potrebno narode spoštovati in jim nuditi popolno

Umrl je Jaka Avšič

Po dolgi in hudi bolezni je 2. januarja letos umrl generalpolkovnik v pokoju Jaka Avšič.

Vsa poveljna leta je na Tržaškem živela misel o ustanovitvi pevskega zbora, ki bo negoval tradicije naše revolucije in podpiral Slovence v Italiji pri njihovem boju za narodnostne pravice in »hkrti utiral pot napredku v demokraciji ter svobodi narodov in zatiranih ljudskih slojev«.

Potrebe po ustanovitvi partizanskega pevskega zbora se je še posebej pokazala leta 1968 na partizanskem mitingu v Bazovici, kjer je tridesettisoč glava množica potrdila, da se »ne oklepamo starega ali spominov na pretekle čase, ampak dosledno s staro prisego nadaljujemo – skupaj z mladim pokolenjem – boj proti fašizmu, za narodnostne pravice tukajšnjega slovenskega prebivalstva, za prijateljsko sodelovanje med narodi«. Zeljo in pobudo je bilo treba uresničiti in povod za to je bil ogled bojišč iz druge svetovne vojne ob Volgi leta 1972.

Takrat je skupina pevcev pripravila koncert slovenskih, italijanskih in ruskih partizanskih pesmi v Kijevu in Volgogradu. Ob vrnitvi v domovino so pevci sklenili, da bodo s pesmijo spominjali mladino na pretekle strahote in jo bodrili v boju proti porajajočemu neofašizmu. In 11. februarja leta 1973 je bil ustanovni občni zbor tržaškega partizanskega pevskega zbora.

Takrat je bilo okrog štirideset pevcev, predvsem starejših, kmalu pa se jim je pridružil še sto pevcev, glasbenikov in recitatorjev. Danes šteje zbor okrog sto petdeset članov, posebej pa je razveseljivo, da je med njimi okrog štirideset mladih, ki so porok za nadaljnje življenje partizanske in revolucio-

S pesmijo v ustih, z golobom v roki

Za njimi je pet let, prepojenih s pesmijo, bratstvom in revolucionarno mislijo. Iz dvaindvajsetih vasi in iz Trsta prihajajo dvakrat tedensko v bazoviški dom k vajam bivši borci in aktivisti ter mnogi mladi, ki ljubijo mir in borbeno pesem, s katero podoživljajo tragične trenutke preteklosti.

V mislih imamo Tržaški partizanski pevski zbor, ki praznuje peto obletnico delovanja.

narne pesmi.

Kmalu so sledili številni nastopi – že okrog stopetdeset jih je bilo – njihovo pesem pa je poslušalo že okrog dva milijona in pol ljudi. Pod vodstvom zborovodje Oskarja Kjudra so pevci naštudirali splet partizanskih pesmi z naslovom »Partizanski mi-

ting«. Premieri v tržaškem kulturnem domu 2. junija 1973 so sledili številni nastopi na Tržaškem, Goriškem, Beneški Sloveniji, na Hrvaškem in Sloveniji, po Italiji in v Carpiju jih je poslušal celo predsednik italijanske republike Giovanni Leone.

Po uspehih nastopih s »Partizanskim mitingom« so pevci naštudirali »Partizansko balado« – splet slovenskih in drugih jugoslovanskih, italijanskih, ruskih, čeških, kubanskih, španskih in bolgarskih pesmi, s katero so se prvič predstavili 25. januarja leta 1975 v trža-

škem kulturnem domu ob prvi uradni proslavi 30-letnice zmage nad fašizmom. Tudi s »Partizansko balado« je tržaški partizanski pevski zbor nastopal med svojimi rojaki v Italiji ter v matični domovini, posnela pa jo je tudi ljubljanska televizija. Zadnjič so se s »Partizan-



Del množice med poslušanjem Tržaškega partizanskega pevskega zbora ob 30-letnici osvoboditve 11. maja 1975 na Goldonijem trgu v Trstu.



Zborovodja Oskar Kjuder

ske balado« predstavili predsedniku Titu 29. decembra 1975 na Brdu pri Kranju.

Tudi v prihodnje ima Tržaški partizanski pevski zbor v programu številne koncerte na Tržaškem in Goriškem, v notranjosti Italije in v Jugoslaviji, vabila pa prihajajo tudi iz drugih držav. V svoj novi repertoar so poleg partizanskih in revolucionarnih pesmi vključili še delavske pesmi in pesmi dežel tretjega sveta, ki jih bo zbor zapel v desetih jezikih pod skupnim naslovom »Zemlja in narodi«.

Za svoje narodnostno in revolucionarno delovanje je Tržaški partizanski pevski zbor prejel številna priznanja. Ob dnevu vstaje slovenskega naroda mu je zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije podelil srebrno plaketo in diplomu, prejel je diplomu pokrajinske federacije KP Italije, bivši borci in aktivisti so prejeli pergament brigad Garibaldi s podpisom nekdanjega partizanskega voditelja Luigi Longa, zbor in dirigent Oskar Kjuder sta prejela spominske diplome pokrajinskega vodstva VZPI-ANPI in občinske uprave Ronk. Avgusta lani je zbor prejel še srednjeveški pečat mesta Trsta, ki mu ga je dala občinska uprava kot priznanje za njegovo pomembno umetniško in družbeno delovanje ter za prispevek k vrednotenju in pospeševanju bratstva med narodi. Največje priznanje pa so jim gotovo polne dvorane navdušenih poslušalcev, pa naj bodo slovenske ali italijanske narodnosti.

M. V.

Kanček Slovenije na Poljskem

Kulturni utrinek iz poljske prestolnice ob Dnevu osvoboditve

– Varšava 1977. Nad prostanim, v praznično tančico odetem vsem mestom visi moreča poletna vročina in neutrudno pritiska na razbeljene ulice in trge. Na zajetnem sivem poslopju nedaleč od veličastne palače kulture in znanosti z velikimi črkami opozarja nase velik rdeč transparent – tega dne Varšava ravno praznuje 33-letnico osvoboditve. Z izjemo redkih turistov, ki postajajo pred veličastnimi arhitektonskimi korifejami in monumentalnimi spomeniki, na ulici skorajda ni ljudi, neznosna julijska vročina jih je pregnala v senco. Nekoliko več ljudi srečamo v zgodovinskem Varšavskem getu – na deloma tlakovanih, deloma asfaltiranih ulicah

med mrkimi sivimi poslopji, ki so jih po vojni nanovo postavili v njihovi prvotni obliki. Vrvež pred trgovino s spominki. Devizni črnoborzi janci ustavljajo domačo slehernega mimoidočega, ki ga zunanost izdaja, da je le začasen obiskovalec tega mesta in na neprikrito vsiljiv način izvajajo iz njega vsakovrstne konvertibilne valute: marke, dolarje, tudi dinarje... Potem vrsta pred trgovino s prehrambenimi artikli. Prizor se ponovi tudi v drugi ulici in nato v tretji – človek bi rekel, da mora biti tukaj kultura tabu, ki se goji le v najskrivnejših hramih te plemenite človeške dejavnosti. A vendar: v mali zakotni ulici Gomerskiog na lepem najdemo, kar smo iskali. Delček kulture, celo

slovenske kulture. Le-to je posebej poljski prevajalec, esejist in časnikar Wiclaw Rustecki, ki živi in snuje v tej uličici. Prijazen literat, izvrsten poznavalec jugoslovanskega in slovenskega slovstva, nas je brez posebnega predstavitvenega ceremoniala povabil v svoje stanovanje in nas prijazno pogostil. Kopica sveže popisanega papirja ob starem pisalnem stroju kraj visoke knjižne omare je izdajala, da se je ravnokar dvignil od dela. Vendar se te ni poznalo na njegovem, kljub skorajšnjim petim križem še vedno mladostnem obrazu, niti ne na živahnosti in pestrosti pomenka, ki ga je začel. Najprej seveda beseda dve o glasnih prazničnih parolah, ki krasijo mesto – o domnev-

ni svobodi in neodvisnosti, ki jo pravkar proslavljajo pa o poljskem standardu, ki le počasi in stežka dohaja jugoslovanskega. Vse to smo seveda nametali kot nekaj neobvezni uvod, kajti glavna teža našega pomenka je bila na Rusteckovem prevajalstvu. Tu velja v prvi vrsti omeniti, da je Wiclaw Rustecki eden zelo redkih, če ne celo edini poljski prevajalec, ki (trenutno) prevaja slovensko poezijo. Naš pesniški jezik sicer v manjši meri raziskujejo le poljski študentje – slavisti (letos dva referata o metriki, gramatiki in slovarju klavzule in asonance dveh ciklusov iz zbirke »Škarje« Gregorja Strniše), vendar obsežnejših prevodov v poljščino še ni doživel. Tembolj smo zato lah-

ko (bili) veseli Rusteckovih prevodov Neže Maurerjeve (Druga resnica, Včasih, Kaj je samota?, Krik itd.), ki so odnoso še bodo ugledali beli dan v nekaterih poljskih literarnih revijah in časopisih. Predanost slovenski in jugoslovanski vezani besedi je zaznamovala Rusteckega že ob njegovem prvem srečanju z Jugoslavijo. Kljub njeni zahtevni retoriki, kot pravi, ga le-ta vse bolj in bolj priteguje, vendar brez kakršnegakoli skrivanja za kulturno-političnimi smotri.

Kot večkratni gost Jugoslavije, zlasti Društva književnikov Črne gore, pa je Wiclaw Rustecki seveda »doma« tudi v drugi jugoslovanski poeziji. Med drugim zelo dobro pozna Petra

P. Njegoša (katerega številne pesmi je že prevedel v poljščino), pa tudi dela nekaterih drugih jugoslovanskih pesnikov mu niso tuja.

Kakorkoli že: Vsestransko intenzivno zanimanje Wiclaw Rusteckega za našo poezijo vsekakor kaže na človeka, ki si resnično želi poglobiti spoznanje naš naroda in njegov pesniški jezik. A ne le spoznati, marveč ga v okviru lastnih možnosti tudi posredovati drugim (poljskim) ljubiteljem poezije ter lepega slovstva. To pa je Rusteckova še posebno hvalevredna zasluga, saj tako zgledno ohranja in krepi most kulturnega ter umetniškega sodelovanja med narodom.

B. VRHOVEC

Ivo Grahor – pripovednik, esejist in revolucionar

Umetnik in človek, ki ga je strlo življenje

Na rojstni hiši pisatelja, kulturnega delavca in revolucionarja Iva Grahorja v Spodnji Bitnji so 24. decembra odkrili spominsko ploščo in tako po tridesetih letih od njegove smrti v taborišču Dachau dostojno obeležili njegov spomin. Buditelj slovenske narodnostne zavesti med svojimi primorskimi rojaki, pisatelj, esejist in že predvojni revolucionar Ivo Grahor se je rodil leta 1902 v Spodnji Bitnji pri Ilirski Bistrici, umrl pa v taborišču Dachau 29. marca 1944.

Življenjska pot je Iva Grahorja vodila iz domače vasi v Ljubljano, kjer je končal realko, leta 1925 pa je diplomiral iz pedagogike in romanistike. Vmes je bil še na Poljskem ter v Sovjetski zvezi, kjer je bil zaprt zaradi ilegalnega prehoda čez mejo. Februarja leta 1929 se je vrnil s študija na Poljskem v Ljubljano, jeseni istega leta pa so ga v Ljubljani zaprli zaradi sodelovanja pri pisanju knjige jugoslovanske socialne lirike »Knjiga drugova«, ki je bila natisnjena februarja 1929. leta, vendar jo je cenzura zaplenila. Obtožen je bil tudi sodelovanja z ilegalnim komunističnim gibanjem in širjenja komunistične literature. Od konca januarja do 31. aprila leta 1930 je bil z drugimi sodelavci slovenske socialne lirike zaprt v Veliki Kikindi, na sodni obravnavi pa so bili vsi oproščeni. Vrnil se je v Ljubljano, kjer pa je zaman iskal mesto profsorskega pripravnika, zato se je zaposlil pri službenem listu in v tiskarni Merkur kot korektor. To službo je opravljal do zime leta 1943, ko so ga okupatorji zaprli in januarja naslednje leto odgnali v taborišče Dachau, kjer je kmalu umrl zaradi pljučnice.

Po vrnitvi iz Sovjetske zveze je pisal v »Jutru« o ruski literaturi in tamkajšnjih razmerah, vključil pa se je tudi v Skoj in v partijsko delo. Predaval je ob raznih delavskih prireditvah, živo spremljal življenje primorskih ljudi pod Italijo in mladim Primorcem leta 1928 predaval na ilegalnem seminarju na Banški planoti o samoodločbi narodov in leninističnih nazorih in praksi Sovjetske zveze.

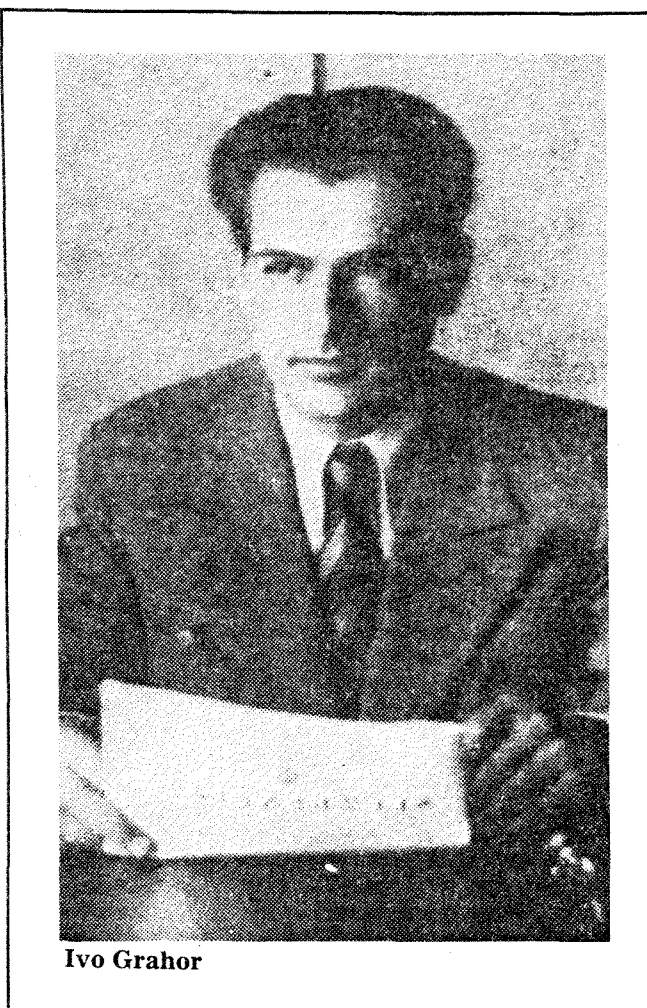
Njegovo književno delo obsega obdobje od leta 1923/24, ko je v »Vidovdanu« objavil članek »Študent in delavec«, ter obdobje do leta 1943, ko je v zaporu pisal roman z naslovom »Volk«. Njegovo leposlovno delo obsega pesmi, objavljene v »Ljubljanskem Zvonu« in »Knjigi drugova«, ter številne črtice in novele, ki jih je objavil v petnajstih naprednih ljubljanskih revijah in časnikih, največ v »Ljubljanskem Zvonu«, »Modri ptici« in emigrantskih listih »Istra«

in »Jadranski koledar«. V rokopisu sta se v njegovi zapuščini ohranili neobjavljeni drami »Sestra Ivana« iz leta 1926 in komedija »Antikrist« iz leta 1928/29.

Kot izrazit intelektualec in razgledan publicist in esejist je v vseh naprednih in delavskih listih vzbujal pozornost s tehtnimi članki, poročili, pritiskami in esejmi o socialnih, vzgojnih, narodnostnih, kulturnih in gledaliških vprašanjih. Teh listov in revij je šestindvajset. Ivo Grahor je bil tudi sodelavec »Mladine« in »Svobodne mladine« ter urednik desetih zvezkov »Male knjižnice«. Tri leta pred drugo svetovno vojno je kot glavni urednik podpisoval prvi letnik skojevske revije »Slovenska mladina«. Za študijske razmere na ljubljanski univerzi je značilno, da so mu leta 1928 zavrili disertacijo z naslovom »Vzgoja v družbenih vedah«.

Odmaknjen od literarnih vrst je po letu 1939 tiho opravljal svoje korektorsko delo v tiskarni.

Štiriindvajset let po njegovi smrti je Cankarjeva založba izdala izbor iz Grahorjevega literarnega dela z naslovom »Življenje in smrt«, s katerim je slovenske literarne kroge opozorila na vrednote v njegovem delu, na delo, ki še danes ni pravično pretehtano in ocenjeno, ki pa zasluži, da ga Slovenci spoznamo v celoti. V njem so družbeno pomembne misli o slovenskih narodnih vprašanjih, o slovenski kulturi, pa tudi o silnicah, ki so razgibavale duhovno življenje v Evropi pred drugo svetovno vojno. Iz njegovih razprav veje duh človečnosti in čustvene povezanosti z delovnimi množicami, še posebej s trpečimi in izobčenimi ljudmi. V tem delu se je izrazila Grahorjeva globoka povezanost z domačim krajem in njegovi ljudmi, skratka, usojenost slovenskega izobraženca z naše samotne notranjske pokrajine in najboljše hotenje po resnični demokratični družbeni ureditvi in pravilno pojmovani in vrednoteni kulturi, ki ji je tuje neodgovorno, lažno demokratično in lažno liberalno anarhično pojmovanje kulturnih vrednot, s poudarkom, da sta v resnični de-



Ivo Grahor



Odkrivanje spominske plošče v Spodnji Bitnji

mokraciji osebnost in avtoriteta neogibno in vedno povezani. Zato zavrača dvom o zmožnosti človeškega razuma, zavrača obupance, ki tožijo, da človeških skupnosti ni mogoče razumsko in pametno urediti in uresničiti. O slovenskem sodobnem kulturnem delavcu je zapisal, da še ni opazil, kako je v Evropi propadel tako pojem svobodne osebnosti, kakor tudi pojem avtoritete. Kot družbeno in tudi z današnjega stališča pozitivno usmerjeni mislec se je uprl relativističnemu pojmovanju, da ni nobenih resnic in ne lestvice vrednot. Kot kulturni delavec, izobraženec in pisatelj je Ivo Grahor s svojim pojmovanjem življenja in smrti, slovenskih narodnostnih, socialnih in kulturnih problemov eden redkih slovenskih bistrovidnih in odločnih izpovedovalcev spoznane resnice. Tako je zapisal spoznanja, da je Cankar slovenski upor, da je krvava Zaloška cesta mejnik instinktivnega upora, da je bilo slovensko meščanstvo nezmožno izvesti narodno organi-

zacijo v Avstriji, da je naš problem in naše merilo: kako nastaja nova, svetovna kultura in kako pojde slovenski narod v življenje.

Naj poudarimo še misel, ki jo je izrekel že France Vurnik, urednik Grahorjevega »Izbranega dela«: »Grahorjeva proza se je s stilnimi in snovnimi posebnostmi umetniško vključila v napredni tok slovenske socialno-realistične literature. O tem priča odlomek iz romana »Volk«, ki ga je pisal pred odgonom v Dachau. Njegove novele in črtice so slika ljudi iz socialnega dna, slika človeških hotenj in moralnih krivic, ki so jih trpeli posamezniki, vse Grahorjevo delo pa je nedodelan kip z izbrušenimi, dognanimi nadrobnostmi«.

Dokument umetnika in človeka, ki ga je strlo in ubilo življenje.

Iz govora
Stanka Janeža
ob odkritju
spominske plošče

KA LJUDSKA PESEM PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM PARTIZAN

Pomlad na Debencu

Zdaj, ko se prebuja pomlad,
spet smo polni nad.
Gozdovi bodo ozeleneli
in s košatimi vejami pokrili,
s cvetjem in mehko travo ovili
grobove junakov, ki padli so v zimi...

Tedaj so beli kot vihar prihrumeli.
Vohljač jim je stezo in stopinje odkril.
V leseni drvarjevi koči
partizansko četo izdal je v noči.
Lačne, izmučene mraz je zvil
in sovražnik jih je ubil...

Brez vohljača so po isti se stezi vrnili,
spremenili domove v pogorišča,
še po vaseh so morili
in v imenu križanega sodili.

Ko siv se je porajal dan,
njihovo okrvavljeno dlan
je blagoslavljal mitra in štola.
In omadeževane roke
so segale pod cerkvene oboke.
Tam družno s fašisti slavili so boj,
ko narod drhtel je ob grozi pokola.

Zdaj je pomlad triinštiridesetega leta.
Domovina, med zemljo in nebom razpeta,
objema v gozdovih spet nove brigade.
Vstaja hrumenje iz vrča življenja
in že slutim dan, ko iz krvi naše in bolečine
zasije spet svoboda domovine.

PAVLA ROVAN-JANA

Letos mineva 36 let od znamenite dražgoške bitke, torej od tistih dni od 9. do 12. januarja 1942, ko je v vasi Dražgoše na pobočju Jelovice 220 borcev slavnega Cankarjevega bataljona bilo junaki boja z nadmočnimi silami nemškega okupatorja. Da bi dobili pravo predstavo o pomenu in razsežnosti te velike bitke, je treba poseči nekoliko nazaj v začetek narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem. Ta boj se je pravzaprav začel že s samo okupacijo Jugoslavije aprila 1941. Fašistični okupatorji so si razdelili našo deželo tako, da je Italijanom pripadla tako imenovana Ljubljanska provinca z Dolenjsko in Notranjsko, Madžarom Prekmurje, Nemcem pa Štajerska in Gorenjska.

Hitler je naročil svojim valptom: »Napravite mi to deželo nemško!« In Nemci so se tega lotili načrtno in skrajno brutalno. Njihov trden cilj je bil izkoriščanje vseh zmogljivi-



Iz posebne izdaje glasila Plamen, ki ga izdaja delovni kolektiv SZ-tovarna vijakov Plamen Kropla, smo povzeli nekaj sestavkov, ki so bili napisani v spomin na 36. obletnico dražgoške bitke.

vosti zasedene dežele za vojne namene, ob hkratnem razseljevanju Slovencev in njihovem popolnem potujčevanju. Njihove račune jim je odločno prekrizala narodnoosvobodilna borba, ki jo je spodbudila in organizirala Komunistična partija v okviru Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Le-ta je združevala vse zavedne ljudi iz vseh

Pomen dražgoške bitke

družbenih slojev v težkem boju, tako za obstoj in osvoboditev slovenskega ljudstva, kot tudi za uresničevanje pravičnejše družbene ureditve. Tako je že ob napadu Nemcev na Sovjetsko zvezo, junija 1941, delovala na Gorenjskem množica odbojov Osvobodilne fronte. Konec julija in v začetku avgusta so bili ustanovljeni trije partizanski bataljoni: Cankarjev na Jelovici, kranjsko-tržiški pod Storžičem in kamniški na kamniško-domžalskem območju. Ti bataljoni so tedaj izvedli več pomembnih partizanskih akcij in s tem dokazali možnost učinkovitega bojevanja. Čeprav so močne okupatorske sile kmalu razbile vse tri bataljone, partizanstva niso več mogle uničiti.

Že oktobra 1941 se je večina razdrobljenih partizanskih enot združila v Cankarjev bataljon, ki je potem skupaj z organizacijo na terenu postal nosilec prave ljudske vstaje (decembra) na Gorenjskem. Najprej je razbil oddelke nemške policije v Rovtahn nad Selško dolino, potem pa je bil hude boje z Nemci v Poljanski dolini, prav na Novega leta 1942 pa se je naselil v Dražgošah. Bataljon je štel tedaj 220 prekaljenih in dobro oboroženih borcev. Vodila sta jih Stane Žagar, najpomembnejši organizator Komunistične partije in osvobodilnega boja na Gorenjskem in komandant bataljona Jože Gregorčič, prav tako prekaljen revolucionar in španski borec.

Nemci so medtem zbrali močne vojaške in policijske enote in 9. januarja zjutraj napadli Cankarjev bataljon, razporejen po dražgoških zaselkih in utrjenih položajih na preko dva kilometra dolgi bojni črti, ob hudem mrazu in visokem snegu. Tri dni je potem potekala ogorčena borba partizanskega bataljona z več kot



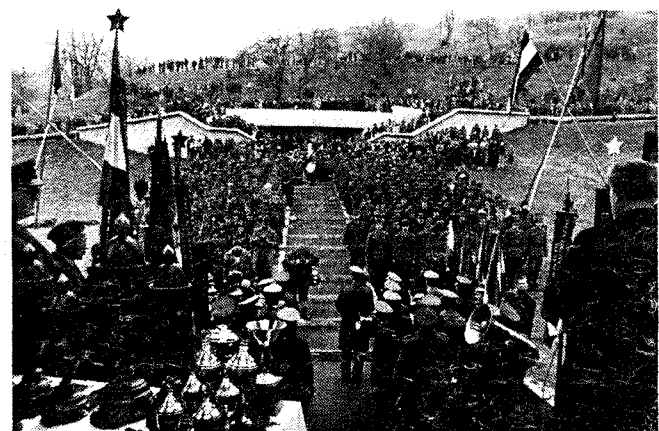
»Junaštvo« Nemcev v Dražgošah leta 1942

desetkrat številčnejšim sovražnikom, ki je napadal s pehoto, topovi in minometalci. Šele potem, ko so izmučeni in prezebljeni partizani potrošili že skoraj vse strelivo in ko so gorele že mnoge dražgoške domačije, se je tretjo noč začel partizanski umik v zasnežene strmine Jelovice. Pobesneli napadci so ubili 41 domačinov, druge so razselili, domačije pa požgali. V borbi je padlo preko 100 Nemcev, vsaj dvakrat toliko pa je bilo ranjenih. Partizani so imeli v samih Dražgošah le devet mrtvih in približno toliko ranjenih. Drugi dan po dražgoški bitki so Nemci v koči na

Mošenjski planini na Jelovici obkolili Bičkov partizanski vod, kjer je po hudi celodnevni borbi padlo 12 partizanov, drugim pa se je posrečilo prebiti iz sovražnikovega obroča. Cankarjev bataljon se je potem razdelil na manjše enote, ki so se tako lažje prebile skozi izredno težke razmere tiste hude zime.

Dražgoška bitka je imela tedaj velik pomen za razvoj osvobodilnega gibanja. Zato se, upoštevajoč čas in razmere, v kakršnih je potekala, zagotovo uvršča med največje zmage slovenskih in jugoslovanskih partizanov. Predvsem je treba upoštevati, da je potekala dražgoška bitka na Gorenjskem, torej v deželici, ki se je nahajala na meji samega rajha in so zato imele tukajšnja dogajanja precejšen odmev zlasti v sosednji Koroški in Avstriji. Preko Gorenjske so vodile strateško pomembne poti proti Ljubljani in Trstu, ki so jih Nemci za vsako ceno ho-

teli zavarovati. Precejšen pomen je imela zanje tudi dokaj razvita gorenjska industrija, zlasti jeseniška železarna. Vse to jim je narokovalo, da Gorenjsko napravijo v resnici za svojo deželo. Zato so si od vsega začetka zagrizeno prizadevali, da bi uničili partizane in zatrli osvobodilni boj gorenjskega ljudstva. Poleg tega je bil



Pri spomeniku NOB v Dražgošah

to čas, ko so si Nemci podvrgli skoraj vso Evropo, ko so njihove armade prodrle pred Moskvo in Leningrad, ko je Romelova armada uspešno tolkla zavezniške v Afriki in ko so nacisti še trdno verjeli v svojo popolno zmago. Tu, v samem njihovem cesarstvu pa se je peščica partizanov postavila po robu njihovim orjaškim silam in jim s svojo prisotnostjo in moralno močjo rahljala zaupanje v nemško nepremagljivost in uresničljivost neizmernih osvajalskih načrtov.

Za tlačeno gorenjsko prebivalstvo pa je bila dražgoška bitka, tako kot

vsa osvobodilna borba, očiten dokaz okupatorjeve ranljivosti in uspešnosti partizanskega boja proti okupatorskim silam. To pa je krepilo tudi prepričanje ljudstva, da se je mogoče le z oboroženim bojem, povezanim bojem vseh jugoslovanskih narodov in naprednega človeštva, zavarovati pred iztrebljenjem, kakršnega je načrtoval okupator od vsega začetka. Sicer so pa tudi Nemci zdaj v veliki meri sprevideli, da nimajo opravka le s peščico zagrizenih partizanov in komunistov, temveč z dobro organiziranim in trdoživim ljudskim gibanjem, ki ga strahoviti okupatorski teror bolj krepi kot zastrašuje. Zato sta neposredno po decembrski vstaji na Gorenjskem in dražgoški bitki sledili dve važni odločitvi nacističnega vodstva. Za nedoločen čas je bila odložena že napovedana uradna priključitev Gorenjske k nemškemu rajhu in s tem tudi rekrutiranje Gorenjcev v nemško vojsko. Prav tako pa so preložili oziroma spre-

nili svoj prvotni načrt množičnega izseljevanja gorenjskega prebivalstva. Bilo je očitno, da bi vsako večje izseljevanje v takratnih okoliščinah na Gorenjskem pospešilo množični odhod prebivalstva med partizane in s tem poslabšalo položaj okupatorja.

Vse to potrjuje izreden pomen dražgoške bitke za razvoj osvobodilnega gibanja in s tem tudi za končno osvoboditev naše dežele. Na to naj trajno opominja tudi mogočni spomenik dražgoški bitki sredi zelenega dražgoškega pobočja.

VINKO HAFNER

»Po poteh partizanske Jelovice«

... Bitka v Dražgošah pred 36 leti je bila in bo ostala enkratna in nepozabna, kar so pokazali tudi kasnejši boji. Kdor je v takih in podobnih okoliščinah hotel ponoviti »Dražgoše«, je doživel poraz kjerkoli v Sloveniji ali Jugoslaviji. Postavlja se vprašanje, kaj je napravila dražgoška bitka tako pomembnega. Predvsem to, da je politično in vojaško vodstvo gorenjskih partizanov po množični vstaji, katero je okupator zatrl že v samem začetku, zavestno sprejelo boj v Dražgošah. Res je, da so fašisti pobili

41 domačinov, požgali in porušili Dražgoše in vaščane preselili, toda Hitlerjevci niso dosegli svojega cilja, ne v Dražgošah, ne kje drugje...

Letos je Cankarjev bataljon za neštete boje v Poljanski dolini, Mohorju, Dražgošah, Lipnici, Stolu in drugod, sprejel iz rok generalpolkovnika Franca Tavčarja – Roka, visoko odlikovanje »Red partizanske zvezde z zlatim vencem«, s katerim ga je odlikoval predsednik SFRJ Josip Broz – Tito. To odlikovanje pa ni le priznanje Cankarjevemu bata-

ljonu, mrtvim in preživelim brcem, bila naj bi tudi nadaljnja borbena spodbuda mladim generacijam, primer kako naj se brani svoboda in neodvisnost naše samoupravne socialistične družbe. Priznanje naj bo tudi spodbuda vsem tekmovalnim ekipam in posameznikom, ki se udeležujejo tradicionalnih prireditvev »Po stezah partizanske Jelovice«, vzpodbuda k novim delovnim zmagam in nadaljnjemu utrjevanju in razvijanju koncepta SLO in družbene samozasčite.

SLAVKO STAROVERSKI

V spomin na enega najbolj tragičnih dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja v severovzhodni Sloveniji, ko je v osrčju tajanstvenih in vedno sumečih pohorskih gozdov sredi belega dne bojeval svoj poslednji boj prvi Pohorski bataljon, je občina Slovenska Bistrica izbrala za svoj občinski praznik.

Osmega januarja letos je poteklo 35 let, kar je padel danes legendarni Pohorski bataljon.

Boj bo ostal v neizbrisnem spominu Slovenskega naroda in za vedno zapisan v zgodovinskem in herojskem boju jugoslovanskih narodov.

Naj sicer že uvodoma zapišemo, da bojišče poslednjega boja Pohorskega bataljona obišče letno tudi do 50.000 ljudi iz vseh krajev naše domovine. Največ je seveda mladih in tako je tudi prav. V dveh urah in nekaj več je padlo 69 borcev in bork. Med njimi je sedem takšnih, ki so po smrti postali narodni heroji: Pavla Mede-Katarina, Jože Menih-Rajko, Dušan dr. Mravljak-Mrož, Alfonz Šarh-Iztok, Franc Vresk-Gustl, Milka Kerin-Milka in Franc Poglajen-Kranjc.

Let tridesetpet od takrat je mimo, tridesetpet zim in pomladi. Od takrat se vse je spremenilo, le oni ostali enako so mladi, enako pogumni...

Kljub temu, da je bilo ta dan precej hladno, se je spominskega slavlja na Osankarici udeležilo rekordno število ljudi od blizu in daleč. Med njimi je bilo precej še živečih pohorskih partizanov, zlasti borcev 11. SNOB Miloša Zidanška, imenovane tudi Pohorska brigada. Vsi, ki so prišli na Osankarico, so kljub visokemu snegu, nekateri neprimeri no, sli v nepretrgani koloni na kraj bojišča, ki

Veliko spominsko slavlje na Osankarici

Življenje tega gozda ne bo nikoli mrtvo

je precej oddaljen od Osankarice. Želeli so videti kraj, kjer je tako junško izkrvavel Pohorski bataljon.

Naj povzamemo nekaj besed iz govora, ki ga je imel na Osankarici sekretar izvršnega komiteja predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc, ki je med drugim dejal o borcih Pohorskega bataljona: »Ljud-

stva, ki se bojuje za svobodo, ne morejo na tej poti ustaviti ne teror, ne zastraševanje, ne smrt. Tako ljudstvo v pravičnem boju ne more biti premagano. To veliko zakonitost je v celoti potrdila tudi naša revolucija...

Junaštvo pohorskih borcev je opogumilo ljudi po vsej Štajerski in Sloveniji, da so se začeli še bolj

množično vključevati v narodnoosvobodilni boj in revolucijo...

V nadaljevanju svojega govora je Stane Dolanc govoril o našem političnem razvoju, o povojni graditvi naše socialistične države in družbe, o samoupravljanju, neuvrščenosti ter o pripravi na bližnje kongrese ZKS in ZKJ.

V nedeljo so odprli na Osankarici tudi povsem prenovljen ter razširjen partizanski muzej, kjer je celovito ter metodološko prikazano partizansko gibanje in narodnoosvobodilni boj vse od vdora okupatorja leta 1941 na naše ozemlje do osvoboditve. Predstavljene so vse enote, ki so se bojevale na Pohorju. Obnova ter

ureditev muzeja je veljala 1,5 milijona dinarjev. Denar je prispevalo v široko zasnovani akciji več kot 300 delovnih in družbenopolitičnih organizacij.

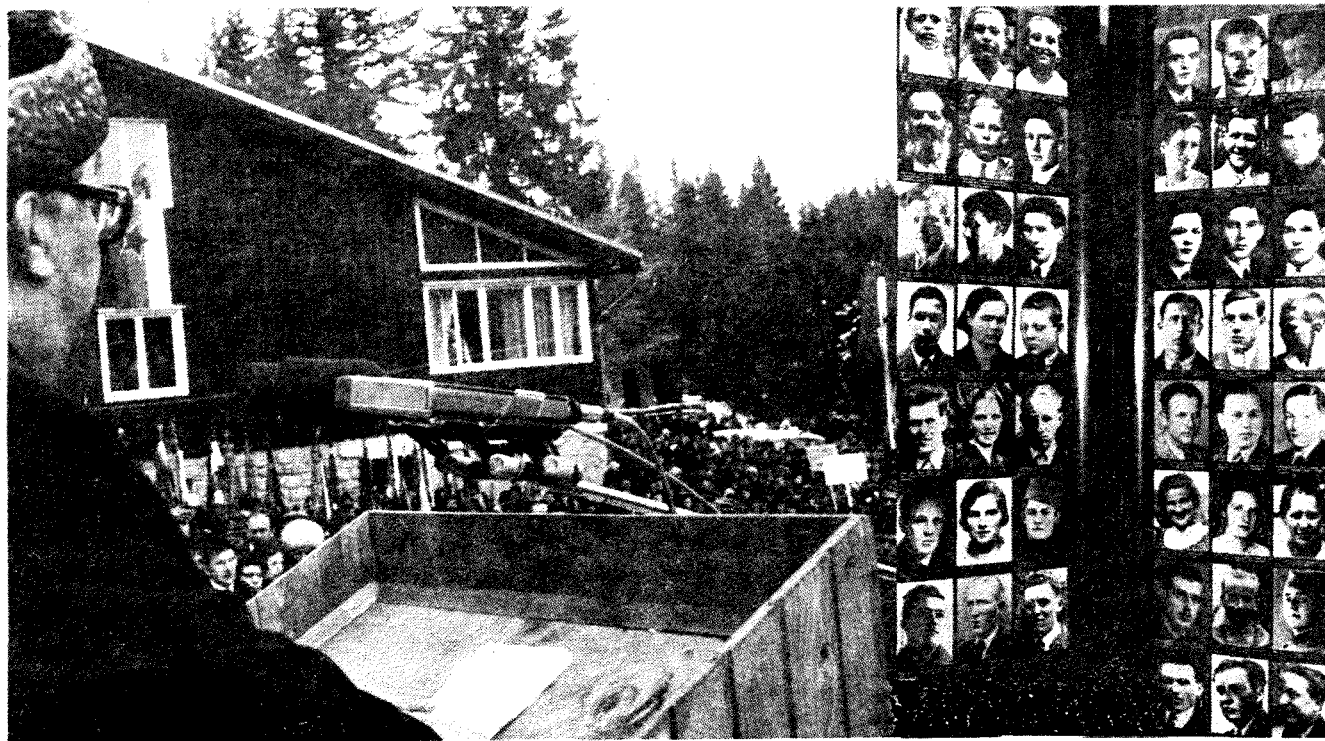
Med številnimi še živimi borci s Pohorja smo za trenutek zaustavili Toneta Ulriha-Kristlana, ki nam je povedal, da je bil v času, ko je Pohorski bataljon bojeval svojo poslednjo borbo, na političnem delu v Šaleški dolini »Prvi trenutek, ko sem prejel vest o tragični bitki, sploh nisem mogel verjeti, da mojih številnih soborcev ni več med živimi, da so vsi padli. Takoj sem zasluhtil,« nam je dejal, »da je bila posredi izdaja. Da so bile moje slutnje resnične, je pozneje pokazala obsirna preiskava.

Veseli me, da vidim na tem mestu toliko mladih, ki lahko tudi tako spoznajo vso veličino naše revolucije,« nam je še dejal in že so ga oblegali številni soborci, s katerimi se je rokoval, poljubljaj.

Brez dvoma je bil za mnoge čas vse preskopo odmerjen, da bi se lahko kaj več pomenili, kajti avtobusi so čakali in že se je bilo treba posloviti v upanju, da bo drugič več časa za pomenek in obujanje spominov na tiste res težke ter negotove čase.

Vsi pa, ki so se na Osankarici poklonili žrtvam za svobodo, so se potem z nekakšno tesnobo v srcih vračali nazaj v dolino. Mnogi so se ob vsem tem spraševali, kako so ti junaki zmogli takšno junaštvo. To bo brez dvoma ostalo eno najsvetlejših poglavij v zgodovini našega narodnoosvobodilnega boja. S pogumom in drznostjo so mnogi borci dokazali, kako se je bilo treba boriti za domovino. Raje so umrli junaške smrti kot da bi se predali sovražniku. Prav gotovo ne zato, da bi o njih pisala zgodovina ampak zato, ker so ljubili svojo domovino, svojo zemljo, svoj narod.

Tekst in foto: FRANJO HOVNIK



Zbranim na Osankarici je spregovoril tovariš Stane Dolanc

Fotografija padlih pohorskih partizanov iz muzeja na Osankarici

Pred legendarnim Pohorskim bataljonom je na Pohorju delovala Pohorska četa. Borci te čete so prvič napadli orožniško postojanko v Ribnici 11. avgusta 1941. leta. Po tej akciji so Nemci okrepili svoje postojanke na Pohorju, v planinsko kočjo na Klopnem vrhu pa so poslali oddelek 138. polka planinskih lovcev. Partizani so pod vodstvom Miha Pintarja-Toleda dne 17. septembra napadli ta oddelek in ga pogнали v beg. V boju sta padla dva Nemca, na partizanski strani pa je padel Franc Soklič-Brko. To je bil prvi partizan, ki je padel na Pohorju. Zaradi tega poraza so Nemci razglasili Pohorje za zaprto ozemlje.

Partizansko gibanje se je na Pohorju vse bolj širilo. Enajstega septembra 1942. leta so na Dobrovljah ustanovili prvi Pohorski bataljon, ki so ga sestavljali borci 1. bataljona Savinjskega odreda 2. grupe odredov ter borci Šaleške in Savinjske čete. Oktobra se je bataljonu pridružila še Ruška četa, nakar so bile na novo ustanovljene tri čete in ženski vod. Za komandanta je bil imenovan Rudi Mede-Groga, za političnega komisarja pa Jože Menih-Rajko.

Že v noči od 23. na 24. oktober so borci Pohorskega bataljona napadli v Oplotnici orožniško in vermansko postojanko ter po uspešni akciji priredili v vasi partizanski miting. Sledilo je še več akcij. Zato so Nemci z namenom, da bi uničili bataljon, pripravili več akcij, ki pa niso obrodile željenega uspeha. Tako so sredi novembra poslali na Pohorje kar 3000

nemških vojakov. Hajka se je končala ne da bi prišlo do spopada s pohorskimi partizani.

Bataljon se je pred Nemci spretno umikal ter si nato sredi gozda pri Treh žeblih decembra uredil prezimovališča. Izkopali so si zemljanke, v katerih so prebivali. Nemci so naposled pošiljali na Pohorje tudi vohune, ki so jih najeli v ta namen. Vohunom se je posrečilo, da so ugotovili, kje se partizani zadržujejo, kar so javili gestapu, ki je takoj nato začel



V poslednjem boju Pohorskega bataljona je bil ujet le ranjeni Franc Kunaver-Sulc. Nemci so ga ustrelili 30. julija 1943. leta pri Primožu blizu Ljubnega.

pripravljati veliko akcijo. Šestega januarja je bil izdan ukaz za napad. Osmega januarja 1943. leta je okoli 2000 mož sovražne vojske obkloplilo taborišče pri Osankarici.

Malo pred poldnevom je zapokalo orožje. Bataljon je bil obklojen. Ni vedel, da ga je napadel tridesetkrat močnejši in bolje oborožen sovražnik. Borci Pohorskega bataljona so s pesmijo na ustih sprejeli ta, zanje poslednji boj, ki je trajal 150 minut, vse dokler ni na bojišču obležal zadnji borec. Le ranjenega partizana Franca Kunaverja-Sulca so Nemci ujeli živega. Po številnih mučenjih so ga naposled ustrelili 30. julija 1943. leta v Ljubnem v Savinjski dolini.

V tem boju je padlo 69 borcev, med njimi deset bork. Padli so tudi trije Šarhovi sinovi: Vanček, ki mu je bilo 13 let, Pepčeku 14 in Lojzeku 16 let. Na nemški strani je padlo 19 sovražnih vojakov, policistov, imeli pa so tudi 20 ranjenih. Nemci so se zavedali pomena zmage nad pohorskimi partizani. O uničenju bataljona so poročali šefu nemške policije Heinrichu Himmlerju, ta pa je o tem poročal celo Hitlerju.

Če povzamemo po nemških poročilih, da je bataljon izvedel 105 napadov, 6 večjih akcij in zažgal 9 objektov, je to brez dvoma dokaz, da je bil to najboljši partizanski bataljon na slovenskem Štajerskem. Padec Pohorskega bataljona pa je prekrizal mnogo partizanskih načrtov. Leto dni pozneje je štab 4. operativne cone pri sv. Primožu ustanovil Zidanškovo (Pohorsko) brigado.

IZOLA

Učilo nas je življenje

Prijeten je občutek, če si sprejet v Zvezo komunistov, tedaj, ko so poleg tebe tudi ljudje, ki so predvojni komunisti in ljudje, ki so člani Zveze komunistov že trideset let.

Tako je bilo tudi tovariško srečanje na občinskem komiteju ZK v Izoli, kjer so se ob sprejetju mladih v ZK tudi borci in dolgoletni komunisti. Uvodno besedo je imel sekretar občinskega komiteja ZK Izola Jože Cilenšek.

»Danes nam je lažje, imamo knjige, šole, strokovna izpopolnjevanja, nas pa je tedaj učilo le življenje, ki pa je lahko tudi grenka knjiga! Tudi danes še ni prenehala borba, toda danes nas je več, lažje se bomo borili in več znamo, zato je v nas še večja moč. Želimo, da greste po naših stopinjah, in da bodo vaše stopinje prav tako globoke, kot so bile naše«, so dejali med drugim predvojni komunisti.

Resnično, taka srečanja, kjer bi se tako globoko izrazilo tovarištvo so redkost. Izražena so bila tudi mnenja, da bi se morali večkrat dobiti v takih krogih in prisluhniti besedi, preprosti, toda iskreni in prežeti z izkušnjami.

ALBINA ŠKAPIN

PTUJ

Člani ZRVS ponosni na dosežene uspehe

Zveza rezervnih vojaških starešin občine Ptuj je v lanskem letu dosegla več kot zadovoljive uspehe. Dokaz temu je, da je ob koncu lanskega leta osvojila »Odličje 22. december«, ki ga je prejela v Kranju za dosežene uspehe, ki so jih ptujski rezervni vojaški starešine dosegli v jubilejnem letu naše partije in Tita.

Naj omenimo, da je ZRVS občine Ptuj na republiškem taktično-orientacijskem tekmovanju »Po stezah partizanske Jelovice« med 60 ekipami dosegla 4. mesto; na republiškem prvenstvu v taktično-orientacijskem pohodu v Kopru je osvojila 5. mesto, medtem, ko so na strelskem tekmovanju ljubljanskega armadnega območja med 150 tekmovalnimi ekipami dosegli in sicer teritorialci 3. mesto, člani ZRVS pa 11. mesto.

Zapisali smo le nekaj uspehov ptujskih vojaških rezervnih starešin. Velja omeniti, da so člani ZRVS načrte svojega dela, ki so si ga zastavili, v mnogočem presegli. Člani se tudi nenehno dodatno izobražujejo. Vsi so naročeni na NAŠO OBRAMBO, delujejo pa tudi v vseh organih družbeno-političnega življenja v občini in tudi zunaj nje. Zelo so prizadevni v delu obrambnih priprav, kakor tudi na področju družbene samozaščite.

FRANJO HOVNIK

CELJE

Najzaslužnejšim značke »prijatelj planin«

Decembra lani so planinci Savinjskega in eddruštvenega odbora planinskih društev pregledali opravljeno delo v minulemu letu. Ugotovili so, da je bilo delo planincev celjskega območja zelo delovno in plodno.

Najzaslužnejši planinci so prejeli značke »prijatelj planin«.

V osrednjem predavanju je tov. Jordan spregovoril zbranim planincem o pomenu prostega časa in o gojenju tradicij NOB v planinskih organizacijah. Spregovoril je tudi o posameznih planinskih transverzalah in o legendarni poti 14. divizije.

Planinci so si zadali novo zadolžitev, da organizirajo pohode po poti 14. divizije in da se ti pohodi pridružijo vsem tistim akcijam, ki jih planinci tega območja že izvajajo. Vsako leto na primer organizirajo orientacijsko tekmovanje in pohod na Črto, kjer so se partizani prvič v frontalni bitki zoperstavili Nemcem, pohod po poteh prvega pohorskega bataljona, pohod po poteh prve celjske čete itd. V vse te akcije pa bo treba vključiti še pohod ali kakšno drugo obliko spomina na brežiški pohod prvega štajerskega bataljona itd.

Planinci PD Zabukovica in ZB Grize nameravajo že letos odkriti spominsko obeležje na kraju, kjer se je ta pohod začel. Načrtov je veliko in planinci so porok, da jih bodo tudi uresničili.

F. J.

ŠENTVIŠKA GORA

Velik praznik

Delavci delovne organizacije PROLES iz Ljubljane, so že pred leti prevzeli patronat nad osnovno šolo na Šentviški gori v Tolminski občini. S tem so se hoteli le skromno oddolžiti ljudem na Šentviški planoti za njihov veliki prispevek med NOB. In ostalo ni le zgolj pri formalnem prevzemu patronata, kar dokazujejo redni obiski predstavnikov delovne organizacije in ustrezna gmotna pomoč. Tako so delavci te organizacije že doslej šoli podarili barvni televizor, minilaboratorij za učenje tujih jezikov, barvni kasetni magnetoskop in drugo.

Tudi leto so se spomnili svoje obveze. Delavski svet je sklenil, da ob novem letu obdarijo vse šoloobvezne otroke, le-teh je trenutno 47, šoli pa so poklonili en milijon starih dinarjev. S tem denarjem si bo šola kupila najpotrebnejše pripomočke. Obisk pred dnevi je bil za planoto, zlasti za njene najmlajše občane, velik praznik.

ZDRAVKO VIDRIH

ŽIROVNICA

Partizansko taborišče TITOVA VAS

Ob letošnjem potepanju po gorah na Gorenjskem sem v dolini Završnice pod mogočnim Stolom (2236 m) postal pri spomeniku devetim padlim borcem in ob tem je pritegnil mojo pozornost kažipot z oznako Titova vas.

Da potešim svojo radovednost sem se podal za oznakami – rdeča peterokraka zvezda – ob robu majhnega potočka za spomenikom na desno v gozd. Stezica je zavila navkreber in po dobrih dvajsetih minutah sem prispel na jaso, ki jo je prav takrat obsijalo poletno sonce. Ob desnem in levem robu gozdne jase so bili razporejeni hlodi v obliki pravokotnikov in kvadratov in na njih napis: prateča četa, intendantca s kuhinjo, obveščevalna, štab bataljona, prva in druga četa ter zobna ambulanta. Takoj mi je bilo jasno, da sem prišel v nekdanje partizansko taborišče. Na izvirni način je s hlodi ponazorjeno nekdanje razporejanje borcev pod streho.

Na zgornjem delu jase sem pod platneno streho ugledal še nedokončan spomenik, na katerem pa je že bila spominska plošča. Z nje sem razbral, da je na tem mestu od oktobra 1944. do konca januarja 1945. taboril I. bataljon Kokrškega odreda. Kmalu zatem sem našel še zemljanko za hrano ter zemljanko za razstrelivo.

Nekaj enkratnega je bilo to moje srečanje s pričevanjem iz revolucije naših narodov in narodnosti izpred dvaintridesetih let, ki ni bilo v programu mojega potepanja po gorah. Upam, da bo takšnih presenečenj še več na prihodnjih izletih v gore.

FILIP MATKO

JESENICE

Družbenopolitično usposabljanje



Slušatelji prvega oddelka občinske partijske politične šole pred Muzejem fašističnega terorja v Begunjah

Lani so bili na Jesenicah zelo aktivni v družbenopolitičnem usposabljanju članov družbenopolitičnih organizacij. Med mnogimi oblikami družbenopolitičnega usposabljanja je zelo uspešno delovala občinska partijska politična šola, ki je imela kar dva oddelka z 69 slušatelji.

JANEZ ZURC

GORNJA RADGONA

Večja skrb ostarelim borcem

Pred dnevi se je sestala komisija za varstvo borcev NOV in borcev za severno mejo, skupno s predstavniki občinskega odbora ZB Gornja Radgona, kjer so v skladu s sedanjimi veljavnimi določili uskladili njihove mesečne prejemke z republiškim poprečjem.

Med drugim so obravnavali tudi nove prošnje za stalne priznavalnine kmetom borcem, bolnim in socialno ogroženim. Poleg tega so nekaterim prizadevnim borcem namenili nekaj enkratnih priznavalnin.

ALOJZ ARZENŠEK

KAMNICA

RVS sodelujejo povsod

V osnovni organizaciji ZRVS v Kamnici pri Mariboru imajo vključenih 39 članov ZK, v zadnjih dveh letih pa so jih sprejeli v članstvo še osem. Zavedajo se, da to ni veliko in zaradi tega, se že pogovarjajo z nekaterimi rezervnimi vojaškimi starešinami za sprejem v ZK. Skorajda vsi člani ZRVS sodelujejo v družbenopolitičnih organizacijah, nekateri pa so celo tajniki ali pa predsedniki v posameznih organizacijah. Zelo dobro sodelujejo s tamkajšnjo celodnevno šolo, ki se imenuje po borcih in sodelavcih Lackovega odreda, kjer so tudi ustanovili obrambni krožek. Povečali pa so tudi število naročnikov na revijo »Naša obramba«.

D. MIKLAVEC

VELENJE

Vso skrb borcem NOV

Izredno lepa udeležba na volilni konferenci združenja borcev NOV Velenje – Šmartno, ki je bila pred dnevi, kaže, da duh in upornost iz NOB še nadalje živi v srcih borcev.

Med triindvajsetimi združenji ZB Velenje, ki povezuje nad dva tisoč borcev, je gotovo šmarska med najaktivnejšimi.

Posebno skrbijo so na konferenci posvetili zdravstvenemu stanju borcev. Že lani so imeli v velenjskem zdravstvenem domu svojega zdravnika, ki je skrbel, da so bili borci sistematično pregledani. To želijo tudi sedaj.

Posebno delovna je komisija za razvijanje tradicij NOB. V občini Velenje je petinsedemdeset objektov in trditi smemo, da so vsi primerno oskrbovani.

Posebno lep primer organizacije ZB Šmartno je sodelovanje na vsakoletnem pohodu mladine po poteh slavne štirinajste.

Resnično moramo zapisati, da je konferenca ZB Šmartno dovolj jasno pokazala humano skrb do vseh, ki so žrtvovali svoje zdravje v vojni.

GRIŽE

Številna priznanja za delo

Na nedavnem občnem zboru KO ZRVS Grize je bilo poudarjeno, da se je tudi ta organizacija zelo uspešno vključila v številne prireditve, ki negujejo tradicije NOB. Poleg tega so se člani ZRVS vključili tudi v akcije, ki jih je pripravila tamkajšnja osnovna šola, da številnih pohodov k partizanskim domačijam in zgodovinskim obeležjem ter tekmovanj v streljanju posebej niti ne omenjamo.

Tudi na področju SLO je bilo v KS Grize v zadnjih nekaj mesecih veliko narejenega. Številna priznanja, ki so jih ob dnevu JLA prejeli planinci, lovci, pionirji in posamični člani ZRVS to nedvomno samo potrjujejo.

FRANC JEŽOVNIK

NOVA GORICA

Trideset let društva

D. MIKLAVEC

Avtomoto društvo Nova Gorica praznuje letos 30-letnico dela. Društvo je bilo ustanovljeno tri dni po priključitvi Primorske k Jugoslaviji in danes šteje več kot 3700 članov. Društvo je izšlo že preko 20.000 voznikov, ki so med šolanjem prevozili več kot 11 milijonov kilometrov v 500 tisočih učnih urah. Te številke dovolj zgornjo povedo vse o naporih društvenih kadrov, katerim so ves čas posvečali veliko pozornosti, tako, da je bil ta kader vedno v koraku z razvojem avtomobilizma in naraščajočimi zahtevami v prometu. Društvo je organiziralo tudi športni avtomobilizem in motociklizem. Že leta 1950 so organizirali prvo cestno dirko, ki je kasneje prerasla v mednarodno in ki je ponesla glas o Novi Gorici skoraj po celem svetu. Društvo si bo tudi v prihodnje prizadevalo za še tesnejše sodelovanje z vsemi tistimi, ki skrbijo za varnost v prometu, vzgojno pa bodo prispevali predvsem mladini in s tem k krepitvi splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Na slavnostnem občnem zboru so najzaslužnejšim članom društva podelili visoka priznanja Avtomoto zveze Jugoslavije in Slovenije. Najvišje priznanje – zlato plaketo, je dobil predsednik Savo Mikluš, srebrno Anton Vodopivec, bronasto pa Roman Klančič. Plakete zornega voznika pa je prejelo 95 voznikov.

MILE GOJKOVIĆ

Bolečina hujša od operacije

Organizatorjem pristrčna hvala in tovariški zdravo – pa
tjaj kmalu nasvidenje v tako prijetni družbi, v tako pristrč-
nem srečanju.

RUDOLF URŠIČ

Tik pred Novim letom sem obiskal prijatelja, ki se je pravkar vrnil iz mariborske bolnišnice in je moj dobri vojni tovariš, moj vzor odločnosti, hrabrosti in tovarištva. Takšnega še vedno hranim v svojem spominu, čeprav so mnoge vrednote odnosov med ljudmi iz vojnih dni pri mnogih že precej zbledle.

Tik pred Novim letom sem obiskal prijatelja, ki se je pravkar vrnil iz mari-borske bolnišnice in je moj dobri vojni tovariš, moj vzor odločnosti, hrabrosti in tovarištva. Takšnega še vedno hranim v svojem spominu, čeprav so mnoge vrednote odnosov med ljudmi iz vojnih dni pri mnogih že precej zbledele.

Skratka obiskal sem ga na domu, ko se je vrnil iz mariborske bolnišnice, kjer je prestal težko operacijo. Ob prilikah, ko človek prestane kakšno hudo reč, ali če ga zadene huda nesreča, bolezni ali kaj podobnega, ga ljudje

navadno obiščejo, da jim pove kaj je prestal in prebolel, kako prenašal bolečine, si celil rane, kako se je ob tem vračal z mislimi v preteklost, v svojo mladost, v svoj kraj, med domače, k znancom in prijateljem. Človek se nekako oddahne in lažje mu je, če se lahko komu izpove in zaupa svojo bolečino, ki ga je doletela. In na tem obisku mi je tovariš pripovedoval o bolečini, ki so

mu jo prizadejali v mari-
borski bolnišnici. Bila je
mного hujša od bolezni in
operacije, saj o slednji ni
niti veliko govoril.

Nekako dva dni po operaciji mu je pisal njegov tovariš iz Trbovelj kartico, s katero mu je zaželel uspešno zdravljenje in skorajšnje okrevanje.

Ko mu je strežna sestra prinesla pošto in na naslovu prebrala »tovariš« ter priimek in ime, je vprašala: »Ste to vi?«

Ko je prikimal, je dodala: »A to ste TOVARIŠI, ki kolesa kradete?« in mu izročila karto.

Bolnika je ta izjava
strašno prizadela!

Nič ji ni odgovoril. Ostrmel je in zapičil misli v preteklost. Ležal je v visokem nadstropju novega dela mariborske bolnišnice, da je lahko gledal skozi okno in z očmi tipal vrhove vzhodnega dela Pohorja.

Spomnil se je najtežjih let partizanščine na Pohorju in hkrati najlepših spominov tovarštva med soborci, ki so bili pripravljani drug za drugega žr-

tvovati vse, tudi svoja življenja. Takrat se je kovalo tovarištvo, je razmišljal. Takega tovarištva se je zavedal on in ga nosi v sebi – v svojem srcu. Na vsem lepem pa nekdo takole: a to ste tovariši, ki kolesa kradete! Močno ga je prizadelo!

Dokler je še moral ostati v bolnišnici, se ni več dobro počutil. Postal je bolj pozoren na vse, kar se je dogajalo okoli njega, posebno na odnose, ki tam vladajo. Zapazil je, da res ne uporabljajo ob svojih medsebojnih sporočilih besede »tovariš«, »tovarišica«, pač pa samo »gospod«, »gospa«... Ti besedi pa mu pomenita čisto drug svet in drugačne odnose, za katere je bil prepričan, da so za vedno z nami, samo še v zgodovini zapisani.

Ne, to mu ni šlo v glavo! Večji del mojega obiska je govoril o tem svojem novem spoznanju, ki mu je prineslo bolečino, hujšo od operacije.

Pač, govorila sva še o nečem drugem, kar ga je malo razvedrilo in močno

prevzelo. Kramljala sva še o življenju in delu najinih vojnihi tovarišev. Kako si je ta ali oni uredil to ali ono in kdaj se bomo spet srečali.

»Naše srečanje naj bi bilo tam,« je predlagal, »kjer smo imeli tisto hudo borbo, ko so nas Nemci iznenada napadli. Tam je obležalo pet naših bojnih tovarišev.«

Strinjala sva se, da bi to bil najbolj primeren kraj za zbor borcev naše enote.

Ob koncu mojega obiska sva sklenila, da bova, čim bo toliko okrevala, da bo sposoben za pot, obiskala tam pod Graško gorokraj, kjer stoji spomenik našim petim padlim tovarišem. Ti so dali svoja mlada življenja za to, da bi bili vsi tovariši, ne samo v vojni in v šoli, pa še med stroji v tovarnah, temveč povsod! Da bi bili tovariši že sedaj in jutri tudi v uradih, pa tudi v trgovinah in tudi v bolnicah!

Da, obiskala jih bova!

FRANJO MAROŠEK
VITANJE 130

Festival kurirčka končan

Pred dnevi se je končal letošnji festival kurirček. Zaključili so ga s simpozijem na temo: »Mladinska periodika« in s podelitvijo priznanj partizanskega kurirja ter posebnih priznanj mladinskim listom.

Na simpoziju je Zvonimir Diklić iz Zagreba predaval o Titovem liku v književnosti. Nato so o problematiki mladinskega tiska govorili uredniki in strokovnjaki za mladinsko književnost, ki so tudi prikazali kakšen je zgodovinski in sedanjí položaj mladinske periodike.

Letošnje najvišje priznanje festivalske nagrade – parti-
zanski kurir sta prejela Mirko Božić iz Beograda in Gligor
Popovski iz Skopja.

Posebna priznanja so dobili mladinski listi za dolgoletno sodelovanje in tisti, ki opravljajo informativno vzgojno poslanstvo med mladino. Prejeli so jih: revija Pionir (Ljubljana), revija Mladost (Zagreb), knjižna zbirka Vesela sveška (Sarajevo), knjižni časopis za otroke Zmaj (Beograd), revija Titov pionir (Skopje), Pionieri (Pristina) in Jó Pajtas (Novi Sad).

Ob sklepnih prireditvah, so imeli skupščino, kjer so sprejeli program dela za prihodnje leto. Beseda je tekla tudi o problemih financiranja kurirčkovskega festivala. Ob tem so opozorili, da bi naj ta vprašanja rešili v obliki črnuženega dogovarjanja in seveda s podpisom takih dogovarjanj.

D. MIKLAVEC

**LASTNA SUROVINSKA
BAZA**



**SPECIALIZIRANA
PROIZVODNJA**



Danes ime Slovin pomeni:
enega največjih jugoslovanskih pridelovalcev vseh vrst vin
pomembnega proizvajalca žganih pijač
največjega proizvajalca brezalkoholnih pijač
poleg tega še:
kmetijstvo s poljedelstvom in živinorejo, vinogradništvom,
sadjarstvom in predelavo, trgovino, uvoz-izvoz, gostinstvo.

**SODOBNA
TEHNOLOGIJA**



**STOLETNA TRADICIJA
IN NOVA SPOZNANJA**

**ŽELEZNIŠKO
GOSPODARSTVO
LJUBLJANA**

Tiskarna
Ljubljana, Moše Pijade 39

**opravlja tiskarske
usluge**

**KOMUNALNO
PODJETJE PTUJ**

S
TOZD: autopark, ceste,
vodovod in komunalni
servisi

**se priporoča in čestita
vsem delovnim ljudem
srečno in uspešno Novo
leto**

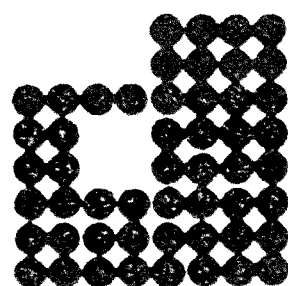
TO-MO-DI

**TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
SAMOTNO CEVJO**

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-541
Telex 31420 YU KIP
Telef. račun 50103-501-23230



Skupščina občine Škofja
Loka
Občinska konferenca ZKS
Škofja Loka
Občinska konferenca SZDL
Škofja Loka
Občinski sindikalni svet
Škofja Loka
Občinski odbor ZZB NOV
Škofja Loka
Občinski odbor ZRVS Škofja
Loka
Občinska konferenca ZSMS
Škofja Loka
in samoupravne interesne
skupnosti iskreno
**čestitajo vsem občanom za
občinski praznik**



DELO
Časopisno
in grafično
podjetje, Ljubljana

Tiska časopise, revije, knjige,
publikacije, razglednice,
prospekte in reklamne
tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišeje v
najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica. Izdaja osrednji
slovenski dnevnik »Delo«,
Telex, štirinajstdnevnik Naši
razgledi, revijo Avto, revijo
Stop, revijo Jana, Zabavnik.

**TRŽAŠKI
PARTIZANSKI
PEVSKI ZBOR**

vošči vsem bivšim borcem in
aktivistom ter vsem bralcem
TV-15

srečno 1978 leto



- TOZD Trgovina na debelo
Ljubljana
- TOZD Trgovina na drobno
Ljubljana
- TOZD Zemeljski plin
Ljubljana
- TOZD Rafinerija mineralnih olj
Maribor
- TOZD Avtopark delavnica
Ljubljana
- TOZD Gostinstvo
Čatež
- Delovna skupnost skupnih
služb Ljubljana

Mati, ki je skrivala solze

Dovarje je bilo nekega novembrskega dne leta 1977, hladnega in kot svinec težkega, izpolnjeno z žalostjo tisočev Užičanov, ki so se zbrali, da bi poslednjič izrazili spoštovanje in še enkrat rekli »hvala« Dadi Penezić-Vidosavi, materi narodnega heroja in znanega revolucionarja Slobodana Penezića-Krcuna. November je za družino Penezić usoden! Novembra leta 1941 so sedemnajstletnega Dragana, dijaka drugega razreda učiteljske šole, Dadinega tretjega sina, po strahovitem mučenju in zavitega v volneno odejo, odnesli na morišče. Bil je, tudi november, mračen in deževen, ko je njen prvi sin Slobodan, v polni življenjski moči, kot predsednik izvršnega sveta SR Srbije, umrl v prometni nesreči.

Tega novembra je Dada Penezić-Vidosava, poslavljajoč se od življenja, šepetaje govorila, da Draganu in Slobu kupijo nove srajce...

Kako je umrla tetka Vida ni treba vpraševati. Vprašati je treba, kako je živela. A živela je življenje, stekano iz vsakodnevnice in pretkano z materinskimi radostmi, z težavami, s skrbmi in z bojaznijo, ne samo za ohranjanje golega obstoja, marveč tudi za življenje, svojega in svojih, nič manj drugih, znanih in nezanih.

Mati hrabrost

Rodila se je pred osemdesetimi leti v družini Kaljević iz Hercegovine, ki se je nastanila na Zlatiboru. Omožila se je s Spasom Penezićem, očetom štirih otrok, ki so ostali brez matere. To je bil njen prvi izpit hrabrosti, položen z odliko. Ob štirih Spasovih otrocih je rodila najprej Slobodana in potem, vsako leto, Sretena, Ružo (umrla je v rani mladosti), Dragana in na koncu Ilinko.

V tem času je imel Spasoje Penezić v najemu pekarno in kavarno, a se je bolj posvečal politiki kot delu. Radikal po prepričanju, se je boril za svoje ideje, da bi kasneje postal kmet užiške občine. Sirokosrčen, idealist in poštnjakar, kakršni so bili vsi njegovi otroci, je posojal poštenim in nepoštenim, večkrat drugim. Kdo bi se potem čudil, da je po dvanajstih letih kmetovanja denarno propadel! Vidosava je bila, kot vsaka žena, bolj razumna, stvarna in v presojanju strožja. Tudi vse je utegnila postoriti, okrog otrok in okrog poslova, v pekarni in v kavarni. In, ko je Spasoje izgubil vse in se zaposlil kot strežnik, se je Dada oprijela šivalnega stroja.

Pa je, ko se je njen prvi sin zapisal idejam Komunistične partije Jugoslavije, rada rekla: »Pusti politiko! Vidiš, kam je pripekljal očeta!« Slobodan jo je kaj

kmalu prepričal, da Komunistična partija Jugoslavije ni isto kot so druge partije in da je to edina poštna partija. Dada je to sprejela. Ko so Slobodan zaprl in mu je v zapor nosila hrano, je agentu Ljubojeviću zabrusila: »Tako je, kot reče moj Slobodan! Verjamem mu, a policiji – ne!« Tudi pozneje, med okupacijo, ko so agenti leta 1942 prišli po Ilinko, je šefu Đuriću na vprašanje, zakaj je njena hiša prazna, ko pa dobro ve, da so bili vsi njeni v Užiški republiki na vodilnih položajih, ostro rekla:

»Ne, moji otroci niso roparji, roparji ste vi!«

Dijaška soba

Ko je umrl Dadin soprog, je v hiši ostalo samo sto dinarjev in to takrat, ko je meter drv za ogrevanje stal dvesto dinarjev. Da bi otrokom zagotovila najpotrebnejše, se je zaposlila kot krojačica. Čeprav se je kmalu zatem sin Sreten zaposlil v puškarni, kot se je takrat imenovala tovarna orožja (danes »Prvi partizan«), ni bilo kaj dosti bolje.

Revščina jih je pestila in prava umetnost je bila preživeti iz meseca v mesec. A vendar so bila vrata njenega doma vedno gostoljubno odprta. In čeprav je velikokrat govorila, da »od Nemanjića ni bilo trših dni«, iz njene hiše nihče ni odšel lačen.

Pod svojo streho je Dada sprejemala dijake iz vasi, ki so prišli v Užice v šolo. Pozneje so jih zamenjali gimnazijci, ki so zaradi naprednih idej izgubili pravico do šolanja v drugih mestih ali so za njimi že bile razpisane policijske tiralice. Prihajali so skojevci in partijski kurirji, člani okrožnih pokrajinskih odborov, da bi se stankovali. Pri njej so se večkrat zadrževali Petar Stambolić, Ljubinka Milosavljević, Ljubodrag in Željko Đurić, Žika Avramović in drugi.

V Dadinem dvorišču in v Dadini kleti so se radi zbirali otroci iz Košičkog potoka in to tisti najbolj siromašni, brez staršev. Tudi za njih je Dada vedno imela kruha. »Vedeli smo, da Dadina kuhinja nikoli ni prazna,« se je spominja Radoslav Raković, učitelj, ki je zgodaj

ostal brez staršev. Najraje so bili z Draganom, čeprav je bil starejši. Skupaj so se igrali, uganjali norčije in »tетка Vida nam je bila kot druga mati«.

Takrat, ko so se partizani umaknili iz Užic, je Dada v svojo hišo sprejela Uroša Avdalovića, begunca iz Bosne, z ženo in s šestimi otroki. Uroš je

pozneje s tremi otroki odšel k partizanom.

Pismo strahopetcu

Med okupacijo so Dado trikrat zaprli.

Ko so partizani zapustili Užice, bilo je to novembra (spet ta mesec!) leta 1941, in so Nemci ponovno prišli, so Dado odpeljali skupaj s petnajstletno Ilinko. Gestapovci in domači izdajalci so vedeli za Slobodana, Sretena in Dragana. Tudi to, kdo so in kaj so bili v Užiški republiki. Dada je vedela, da sta se Slobodan in Sreten srečno umaknili. Za Dragana ni bila sigurna. Kljub temu je živela v prepričanju, da se je tudi on umaknil z enotami. Na plakatih o ustreljenih je bilo pomotoma napisano ime Predrag. In še danes je na spomeniku vklesano ime Predrag, ne Dragan.

Slobodan Penezić-Krcun je v Sandžaku zvedel, da so zaprli mater in sestro. Takoj je poslal predsedniku občine Andriji Mirkoviću pismo z opozorilom, naj pazi, kaj dela, »ker se bodo partizani in to sigurno, kmalu vrnili«. V zaporu so Dadi pokazali pismo in jo vprašali, če je to sinov rokopolis. Vedela je, da je to pisal njen Slobodan, poznala pa je tudi policijske zvijače. Vztrajala je, da je to izmišljotina agenta Ljubojevića. Vedel je Andrija Mirković, kdo je Krcun, da z njim ni šale, in ju je izpustil. Nista smeli zapuščati Užic, vsak dan sta se morali javiti na policiji in vsako noč je bila pri Penezićevih policijska patrolja.

»Kakšen si ti predsednik vlade?«

Ni Užičana, ki bi ne vedel za Krcuna in njegovo mamo Dado; tudi v časnikarskih beležnicah je zapisanih veliko spominov na to hrabro in plemenito ženo, mater štirih partizanov:

Ko sta Slobodan in Sreten odšla z enotami v Bosno in je bila Ilinka leta 1942 že drugič zaprta, so Dadi, naravnost in s polno cinizma, rekli, da jo bodo ustrelili skupaj z drugimi uporniki. Odšla je Dada Penezić-Vidosava k An-

driji Mirkoviću in ga spomnila na Slobodanovo pismo. V dvanajstih dneh so Ilinko, vso pretepeno, odpeljali v taborišče v Smederevsko Palanko.

Ceprav se je Krcun bojeval v Bosni s svojo Drugo proletarsko brigado, in še posebno takrat, ko so se enote narodnoosvobodilne vojske vračale v Srbijo, je vedno našel način in čas, da se je preko kurirja ali druge zveze javljal svoji mami. V enem izmed teh sporočil je zapisal, »naj šteje dneve, saj je svoboda pred durmi«. Srečala sta se šele po osvoboditvi Beograda. Ko ga je zagledala po treh letih, je bila presenečena, kako izgleda. Bil je polnejši kot takrat, ko je odhajal v gozdove. Ni vedela, da se mu je tuberkuloza, za katero je zbolel pred vojno, povrnila in da je bil nekaj časa na zdravljenju v Sloveniji.

Tudi po vojni je Slobodan, samo če je utegnil, pohitel v Užice. Največ zaradi Dade, kateri se je s svojih potovanj vedno javljal, kratko, telegrafsko, kot med vojno. Od nje je »iz prve roke« dobival informacije, kako je v mestu, kakšni problemi jih tarejo, o čem govorijo in kakšno je razpoloženje. Upošteval je Dadino mišljenje, saj mu je, ne glede na to, da je bil na takšnem položaju, vedno govorila tako, kakor je stvari videla, dojala, razumela.

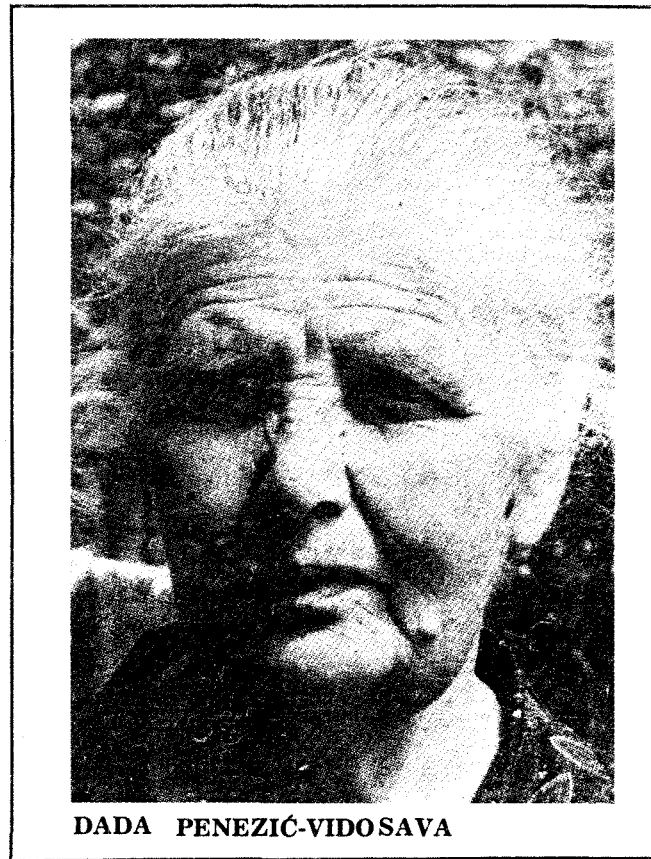
Nekoč, to je že anekdota, ko je Slobodan spet prišel k njej na »referiranje«, kot je rad dejal v šali, mu je očitala: »Kakšen si mi ti predsednik vlade, ko pa kokoška stane tisoč dinarjev, prav toliko kot dan kosca!«

Dolgo bi lahko govorili o Dadi, ki ji je čačanski guslar in nekdanji partizan Rajko Andjelčić posvetil verz v spominski pesmi padlim revolucionarjem: »... Jel' ti srce da izdrži ja-ko, ti voljena Krcunova majko? Tuguj, majko, al' nemoj plakati, jer ćemo ga svi redom žaliti. On će postati uspomena svima, naš ga narod u srcima ima.«

O Dadi Penezić-Vidosavi, ki je skozi vse svoje življenje pred nesrečami stiskala pesti in zadrževala solze v srcu... Tudi takrat, ko je zgubila dva sina. Ni zajokala pred sovrážnikom, ko je zvedela, da so ustrelili Dragana. In tega ni storila niti mnogo let pozneje, ko je umrl Slobodan. Pred ljudmi, čeprav skrhan v bolečini, se je držala vzravnan, hrabro in dostojanstveno, kot mati iz mitologije. Pa vendar je po Slobodanovem pogrebu prosila Grozdo Ostojić, prijateljico svoje Ilinke: »Otrok, ustavi se tu pred hišo, da kdo ne pride, da se določna našalujem in izjokam«.

BORA RAZIĆ
Prevedla: M. Š.

IZ »PRAKTIČNE ŽENE«



DADA PENEZIĆ-VIDOSAVA



POSLEDNJE SREČANJE: Tovariš Tito pridružuje Dado med enim izmed svojih obiskov v Titovem Užicu

Se spominjaš, tovariš?

Ni ga, ki je preživel vsaj nekaj dni v domu VVI v Strunjanu, da se ne bi vrnil domov telesno in duševno okrepljen

Člani zveze vojaških vojnih invalidov in ZZB NOV so v večini primerov že starejši ljudje. Težijo jih najrazličnejše bolezni, kar po vsem tem kar so prestali, ni nič čudnega.

V tistem in mirnem delu Jadranskega morja, v Strunjanu, si tešijo svoje bolezenske težave. Zdi se, da je v vsaki njihovi besedi prisotno obdobje najtežjih dni njihovega življenja, čas ko so goreli domovi, ko so umirali ljudje pod streli fašističnih in nacističnih zločincev.

Na srečo to obdobje in ljudi, ki so ga aktivno preživeli, prav dobro razumejo tudi zaposleni v zdravilišču VVI Strunjan. Razumejo, čeprav so v večini primerov še mladi in prenekateri med njimi tega obdobja sami niso doživeli.

Človek se v domu počuti res domače. Mislim da ni nikogar, ki je tu preživel vsaj nekaj dni v letu, pa se s to ugotovitvijo ne bi strinjal.

Tudi v letošnjem novembru so bili gostje doma v Strunjanu od vsepovsod. Med številnimi udeleženci NOB in nosilci spomenice iz leta 1941 so bili tudi mladi ljudje. Kako prijetno je bilo poslušati takšno skupino, ko je iz njihovih grl zadonela revolucionarna pesem pa naj je bilo to ob bazenu, na prostem ali v tem ali onem prostoru.

★

Mati, žena in partizanka Mimi

V Strunjanu je bil tudi 48-letni Jože Blažič iz Orehka pri Hruševju. Je vojaški vojni invalid še iz prve svetovne vojne. Ranjen je bil leta 1917 v Bukovini. V Strunjanu so bili še Franjo in Milica Vučak iz Ptuja, Avgust Marušič z ženo iz Maribora, Franc Končar iz Kleč, Julka Likar iz Renč, Oskar in Mira Pirec iz Bertokov, Ivan in Danica Jerman iz Šalke vasi, Tone in Justič Sovre iz Rudnika, Adolf in Katica Grabrijan iz Livolda, 80-letna Katarina

Jelen iz Mozlja, Lojze Potokar iz Grosuplje, Amalija Saje iz Maribora, Franc in Mimi Petrič iz Begunj pri Cerknici, Rudi Knaus z ženo, Franc Ušaj z ženo, Miha Kregar z ženo, Tone Kalan z ženo (vsi iz Ljubljane), Peter Kamnikar z ženo iz Poljč na Gorenjskem, Milan Miškovič z ženo iz Ljubljane, Blaž in Štefka Pahulje iz Črnomlja. Bili so še gostje iz Mežice, Kranja in ostalih krajev.

Njihove pripovedi so segale globoko v srce. Pa vendar nihče ne pozabi dodati, da nam ni bilo še nikoli tako lepo, kot nam je danes.

MIMI PETRIČ je 19-letna odšla 15. maja 1942 med partizane. Bila je v Kožleški in kolesarski četi ter Lukovem bataljonu vse do 6. oktobra 1942, ko se je na Mokrcu bataljon vliučil v Šerčerjevo brigado. V njej je bila potem do aprila 1943. Sodelovala je v vseh akcijah in bojih te brigade. S Francetom Petričem, ki je bil takrat komandir čete v Šerčerjevi

brigadi, sta pričakovala naraščaj. Marija je odšla aprila 1943 iz brigade na rajon Mozelj pri Kočevju. Zadrževala se je v Turkovi Dragi, Muhi vasi in Ferdrengu, kjer je bila tudi Rezka Razdrih s tremi malimi otroki.

Kmalu po tem se je organiziral sestanek AFŽ za tamkajšnje območje. Neka tovarišica je Mimi vprašala: »Kje boš pa ti tovarišica rodila? Imaš kaj pripravljenega za otroka?«

Mimi je seveda povedala, da nima ničesar za otroka, da pravzaprav ne ve kaj bo z njo. Pa so jo s kurirjem poslali v bolnišnico Jelenbreg v Kočevski Rog. Drugega oktobra leta 1943 je rodila fantka. Pri porodu ji je pomagala dr. Kraigherjeva, s partizanskim imenom Mariča, žena Vita Kraigherja. V bolnišnici je naletela na veliko tovarištvo. S terena so ji prinašali plenčke, povoje in oblačila za otroka. Po dvanajstih dneh je sinčka zavila in zapustila bolnišnico. Z otrokom ni hotela obremenjevati to-

varišev, ki so morali skrbeti za ranjence. Vrnila se je na rajon Mozelj. Tam jo je neka ženska nagovarjala, da bi ji izročila otroka, sama pa naj bi odšla med partizane.

Mimi si je mislila: »Ne, otroka pa ne dam nikomur. Se bom že kako prebila z njim (v tistem obdobju se je na območju Mozlja razvijala velika nemška ofenziva!)«

Z otrokom je prišla na njen dom v Škrabče, ki pa je bil požgan. Pravtakrat se je mati vrnila iz internacije. Marija je odšla skozi Loški potok v dolino Drage. Bilo je to težko obdobje njenega življenja. Sama se je morala prebijati z otrokom vse do septembra leta 1944, ko je imel sin že enajst mesecev. Med hajko sovražnikov v Loško dolino je pustila otroka pri materi, sama pa je odšla med partizane. V Novem Kotu je bila ranjena.

Njen fant, sedaj mož Franc Petrič-Leskovec, je bil do kapitulacije Italije v Šerčerjevi brigadi. S tovariši je napadal plavogardiste v Grčaricah. V brigadi je bil do maja leta 1944, ko je bil imenovan za namestnika komandanta mesta Kočevje, dva meseca kasneje za komandanta mesta Ribnice. V Loškem potoku, pravzaprav v dolini Drage sta se spet srečala. 29. oktobra 1944 sta se na Travi pri Čabru poročila. Ostala sta na komandi mesta Ribnica do 1. marca 1945. Takrat sta odšla čez Belo krajino in Pisarovino na Kordun in skozi Liko v Biograd na moru, kasneje pa v osvobojeni Trst in končno v Ljubljano.

Mimi je bilo kot bi se na novo rodila, ko je v Ljubljani izvedela, da sta njen otrok in mati še živa.

★

Pa je bilo treba na lov za poročnim dokumentom iz leta 1944. Zadeva se je uredila tako, da so v matično knjigo vpisali leto 1953 kot leto njune poroke. Mimi pravi: »Naj bo tako ali drugače, poročila sva se 29. oktobra leta 1944!«

To je le ena izmed mnogih zgodb, ki sem ji prisluhnil v dneh, okrevanja v Strunjanu.

PETER ŠOBAR st.

Živela je za osvoboditev Primorske

(Marija Perhavec, 1903–1977)

Dvanajst let je minilo, odkar sem jo srečala. Videl me je partizanski kurir, mi sproti pripovedoval imena vasi in zaselskov med belim, skopim kraškim kamenjem. Le kako so mogli tu živeti partizani, saj še za domačine te borne lehe med kamni komaj dajejo zelenjave in kruha? Sem se tedaj potihem spraševala. Ko pa sem spoznala ljudi – mi je bilo jasno. Garaški narod, ki je dal partizanom vse – pa če sam ni imel kaj jesti.



Marija Perhavec je bila doma v Potočah blizu Senožeč. Vidim jo: Stala je ob sivobeli kamniti škarpki visoka, tanka, rjava, v temni obleki, temni ruti z belimi pikami. Njena črne oči so žarele, ko so gledale v gmajno. Kot bi še vedno pričakovala partizane – čeprav je od osvoboditve tedaj minilo že 20 let.

Ni bila človek, ki bi želel živeti v preteklosti. A minula vojna je bila močnejša kot njeno hotenje. Zatekla jo je v Potočah, kjer je s sinom edincem obdelovala tisti hektar orne zemlje in po gmajni pasla krave. Zelo mlada je še bila, ko ji je umrl mož. Italijani pa so ji sina med vojno odpeljali v delavski bataljon. Nobene pošte ni prejela od njega. Vse osebno gorje je prekrivala z delom za skupno srečo – za osvoboditev Primorske. Ob srečanju z njo sem zapisala: »Iz skope zemlje je bilo treba iztisniti čimveč živeža, zakaj lačna usta so se podeseterila. Partizani so bili v njeni hiši kot doma. Tu so tudi prezimili v najhujši zimi 43/44 kurirji postaje P-3. Zanje je rasel krompir in koruza, zanje so krave dajale mleko in prašiči meso. Bolj ko bo delala, več bo priraslo, več hlebcev

bo lahko spekla. Na drugo ni mislila. Če bi poslušala strele, bi trepetala ob misli, da te krogle iščejo može in fante, ki so počivali v njihovi vasi, preden se spet podajo v boj z okupatorjem. Ne, tudi na Italijane ni smela misliti, kajti odpeljali so ji njenega edinca. Samo to mora vedeti, da je treba okopati koruza, osuti krompir, spraviti seno, spraviti živino v stajo. Pozimi bo predla in pletla za »naše«, kuhala bo žganje za partizansko bolnišnico, dekleta in žene iz vasi bodo prihajale in odhajale v gmajno s polnimi jerbasi jedil in volnenih nogavic. Od danes do jutri, od dne do dne, od mraka do noči, če treba, še ponoči na stražo, samo da se partizani lahko v njeni hiši na toplem spočijejo.«

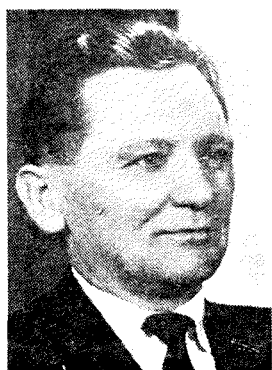
Partizani, kurirji in domačini so jo letošnjo jesen spremili na pokopališče v Senožečah, da se tudi ona spočije. Ob njeni krsti je bila častna straža – majhna oddolžitev njenemu stražarjenju v mrzlih nočeh. V zahvalo za njen molk, ko so jo njega dni zasliševali in hoteli odpeljati Nemci, je pred hišo govoril Jože Jelerčič, komandir kurirske karavle P-3. Ob jami je vsem živim, ki so stali tam okrog, spregovoril partizan Anton Sotler-Triglav, zdaj predsednik Zveze borcev v Senožečah. Njej ni mogel povedati ničesar več. Sicer pa ni imela rada preveč besed – delo je bilo njeno geslo.

Sin se ji je bil po vojni vrnil, se poročil in zaživel na domu. Ona pa se je odselila v Senožeče, v stanovanje pri partizanski družini. Soseda Fanči Franetič ji je pomagala v vsem, ko je zadnja leta Marija oslabela. To, da je odšla tudi v dom upokojencev v Sežano, potem v bolnišnico Valdoltro in nato v Idrijo – sodi že k poslednjim postajam njene življenja. Sama bi rekla, da ni omembe vredno, ker ni ničesar več naredila. S partizani je sodelovala od leta 1942, bila je odlikovana z ordenom zaslug za narod in prejela je tudi medaljo Zasluge za narod. Živela je za narod, za osvoboditev Primorske.

NEŽA MAURER



Leta 1946 je Blaž Pahulje spremljal Franceta Česar-ka iz Ribnice na 1. kongres VVI v Beograd. Na fotografiji so z leve proti desni: Franc Česarek (pokojni), Blaž Pahulje (sedaj živi v Črnomlju) tretji tovariš je nepoznan.



Vladimir Sajovic

Novembra lanskega leta smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od borca Vladimira Sajovica. Rodil se je leta 1924 v Češči vasi pri Novem mestu. V NOV je stopil leta 1942, star komaj 18 let. Bojeval se je v Gubčevi brigadi kot komandir voda. Za svojo hrabrost in zasluge v NOV je prejel več visokih odlikovanj.

Matevž Čujež

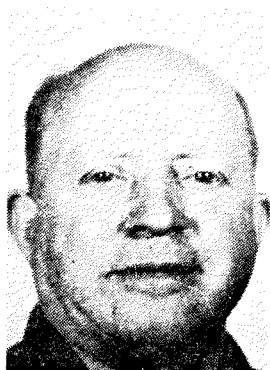
Umril je Matevž Čujež, borec prostovoljec za severno mejo in aktivist NOG. Rodil se je leta 1898 v Belih vodah. Pokopali smo ga na pokopališču v Podkraju pri Velenju. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Jože Polanc

Jože Polanc se je rodil pred 81 leti na Predmeji. Že kot mlad fant je moral na fronto v prvi svetovni vojni. Med NOB je bil zvest pristaš naše revolucije od leta 1942. Pokopali smo ga novembra lanskega leta na pokopališču Otlica.

Franc Zgaga

Na pokopališču v Oblokah smo se poslovili od Franca Zgaga. Rodil se je leta 1908 v Hudajužni. Od leta 1944 je aktivno in organizirano delal za NOV kot terenec in borec Gradnikove brigade. Po končani vojni je vse svoje moči posvetil delu pri obnovi domovine.



Jože Jerič-Miha

Jože Jerič se je rodil pred 76 leti. Leta 1941 se je iz Senovega vrnil v Hrastnik in kot prekaljen komunist nadaljeval delo za OF. Vse to ni ostalo skrito okupatorjem, ki so ga večkrat aretirali. Ko je postalo zanj prenevarno je vstopil v NOB kot aktivni borec. Sodeloval je v številnih drznih akcijah, med katerimi je znana akcija na jamo Ojstro. Bil je nosilec Spomenice 1941. Pokopali smo ga v Hrastniku.

Zoran Lisjak

V 65 letu starosti je nenadoma preminil Zoran Lisjak iz Spodnje Branice na Vipavskem. Že leta 1942 je sodeloval v NOB, nato je vstopil v partizanske vrste, kjer je bil na komandi mesta Ajdovščina. Leta 1944 je bil kurir na kurirski postaji P 13 do osvoboditve. Vsi kurirji karavle P 13 se ga bodo vedno spominjali.

Jože Cotič

Na renškem pokopališču smo se decembra lanskega leta poslovili od Jožeta Cotiča iz Žigonov pri Renčah. Rodil se je pred 67 leti. Že pred vojno so ga italijanske oblasti zaradi naprednega gibanja zaprle. Po razpadu fašizma se je priključil prvi Prekomorski brigadi. Bil je v borbah na Visu, Korčuli, Valjevu in ob desantu na Drvar. V proletarski diviziji je bil četni komisar. Iz JLA je prišel s činom poročnika in prejel tri visoka odlikovanja.



Franc Tolar

V Dovju pri Mojstrani smo se novembra lanskega leta poslovili od Franca Tolarja, ki se je rodil pred 88. leti. Bil je invalid prve svetovne vojne. Med obema vojnama se je aktivno udeleževal v organizaciji VVI. Leta 1943 je kot aktivist opravljal funkcijo predsednika OF. Za svoje delo je bil odlikovan z medaljo zasluge za narod.

Franc Grabner

Na pokopališču v Podkraju pri Velenju smo se oktobra lani poslovili od Franca Grabnerja. Leta 1943 sta oba z ženo začela delati za OF. Na njihovem domu je marsikateri partizan dobil zatočišče. Leta 1944 se je vključil v 1. SUB Toneta Tomšiča. Bil je odlikovan za hrabrost in zasluge za narod.

Marija Komprej

Na pokopališču v Podkraju pri Velenju smo se decembra lani poslovili od Marije Komprej iz Javorja, matere sedmih otrok. Rodila se je pred 73 leti. Bila je vdova, mož ji je padel med okupacijo. Njen dom je bil zatočišče partizanom, terencem in aktivistom. Na njeni zadnji poti so jo pospremili številni borci in krajani.



Andrej Hadalin-Štefan

Novembra lanskega leta smo se na pokopališču v Ozeljanu poslovili od borca Andreja Hadalina, ki se je rodil leta 1913 v Zakrižu pri Cerknem. V začetku leta 1942 je postal aktiven sodelavec OF, marca leta 1943 pa je vstopil v NOV. Bil je borec mitraljezec in kurir v 3. bataljonu Tomšičeve brigade. Udeležil se je pohoda 14. divizije na Štajersko. Bil je nosilec številnih odlikovanj.

Janez Strgar

Umril je Janez Strgar iz Škofljice. Bil je eden prvih aktivistov OF na Škofljici in član prvega rajonskega odbora Škofljica po kapitulaciji Italije. Sovražnik mu ni prizanašal. Bil je v italijanskih in nemških taboriščih. Odlikovan je bil z visokim državnim odlikovanjem.

Elizabeta Potočnik

Na pokopališču v Zavodnjah pri Šoštanju smo se poslovili od Elizabete Potočnik, ki se je rodila leta 1891 v Zavodnji. Pokojna je bila aktivistka NOG, ki je vsestransko podpirala NOB in njen dom je bil zatočišče partizanom, terencem, aktivistom. Ne samo ona, cela njena družina je podpirala NOB. Njen sin Rudi je bil aktivni borec NOV.

Na željo številnih bralcev bomo v rubriki »Imeli smo ljudi« ponovno objavljali fotografije.

Udeležencem pohoda čez Sočo

Prosim udeležence pohoda čez Sočo (11. julija 1944!) – takrat, ko je utonil narodni heroj Srebrnič s tovariši in dan kasneje, ko je na Vrhovljah v Goriških Brdih skupina partijskih funkcionarjev s tovarišema Ledom in Izidorjem padla v zasedo, naj se mi javijo. To prosim tudi vse druge, ki karkoli vedo o imenovanih dogodkih.

DANILO PERČIČ
Adamičeva 3
61000 Ljubljana

Išče Dominika Marolta

Miro Saražin, Cankarjeva 44, Nova Gorica, išče Dominika Marolta, rojaka iz Dolenjske, ki je bil leta 1944 telegrafist pri Južnoprimerorskem odredu na Primorskem. Podatki so mu potrebni zaradi vabila na proslavo, ki bo leta 1978.

Poizvedba

Iščem partizanskega tovariša Ferda Bončino iz Kanomlje, Spodnja Idrija, s katerim sva bila skupaj v kninski bitki (v Trogiru) in sicer s pevskim zborom drugega bataljona tretje prekomorske brigade. Po vojni je bil pevovodja, delal pa je v hotelu Triglav v Kopru.

FELIKS SKRT,
Tolminski lom 34
65216 Most na Soči

Zahvala

Zahvaljujem se mestnemu odboru ZZB NOV Postojna za čestitko in izkazano vsestransko pozornost ob novem letu 1978. Obljubljam, da bom čim bom okrevljal, še nadalje prizadeval delal v korist naše skupnosti in s tem opravičil izkazano pozornost.

IVAN MEZGEC
Kraigherjeva 9
66230 Postojna

Med tiri je rasel upor

»Zavedajte se, da smo tu Slovenci in ne moremo čez noč postati Nemci«

Tudi v Sevnici je bila leta 1939 ustanovljena partijska celica. V njej je bilo le nekaj članov, ki so imeli močan vpliv med delavci Jugotanina. Povezali so se s partijsko celico na Telčah, ki jo je vodil šolski upravitelj Jože Jurančič. Močan vpliv so imeli člani partije tudi v telovadnem društvu Sokol v Sevnici in Boštajna, v katerem je bilo veliko mladih železničarjev iz Sevnice, Boštajna in Jelovca. Nanje je močno vplival učitelj Drago Fakin, ki je že nekaj let pred usodnimi dogodki osveščal mladino in opozarjal na fašistično nevarnost. Že leta 1937 je v sokolski telovadnici rekel: »Hitler že stoji na naši zemlji. Ko nas bo napadel, se moramo odločno boriti, sicer bo konec z nami.«

V Sevnici je bil ob nemškem napadu načelnik železniške postaje Bogomir Milost. Bil je zelo sposoben železničar in odličen organizator. Tekoče je govoril nemško in italijansko. Ko so Nemci prišli v Sevnico, mu je nemški oficir zabičal, da morajo ostati vsi uslužbenci na svojih delovnih mestih in da mora promet potekati nemoteno dalje. Kmalu po tem je prišla z Dunaja prevzemna komisija, v kateri so bili politično različno obarvani člani. Vodja komisije je Milostu zagrozil, da se morajo vsi uslužbenci zavedati, da je prišla nova oblast, ki ji morajo brezpogojno služiti. Milost mu je hladnokrvno in odločno odgovoril: »Upoštevajte, da smo tu Slovenci in ne moremo čez noč postati Nemci.« Člani komisije so se spogledali, saj na nobeni drugi železniški postaji niso slišali takega odgovora. Po kratkem posvetu so se odpravili.

V okolici Sevnice zajete jugoslovanske vojake so Nemci strpali v železniško skladišče in jih razorožili. Nekateri ujetniki so takoj pometali orožje za sabo. Ko so jih Nemci odpeljali v vagon, se je v skladišču znašel železničar Ivan Miklavčič ter pobral nekaj pištol in naboev. Zvečer je nabrano prinesel v Krško in predal organizatorjem krške celice.

Kmalu so se začele aretacije in izseljevanja. Med prvimi so zaprli učitelja Drago Fakina. Ker je bil ljubljčan in je vztrajno zahteval, da ga izselijo v Ljubljano, mu je to po nekaj dneh tudi uspelo. Hudo pa je bilo za rojake s Štajerske in Gorenjske, ki so jih večinoma z družinami izselili v Srbijo. Da bi si Nemci na Štajerskem zagotovili mirne meje, so začeli izseljevati tudi cele mečke družine iz Obsočja v Šlezijo in ob švicarsko mejo, enako tudi kmete z desnega brega Save vse od Litije do Brezice. Na opuščena posestva so začeli prihajati nemški Kočevarji iz Kočevja in okolice, da bi se tam stalno naselili. Kljub takim akcijam pa Nemcem ni uspelo zaječiti upora, ki se je vedno bolj širil. Močno so odjeknili prvi partizan-

ski uspehi, ki so v ljudeh še bolj utrdili prepričanje, da se bodo lahko branili le z organiziranim uporom, ki so se mu takoj pridružili številni železničarji. Dom načelnika železniške postaje je postal zatočišče mnogim njegovim znancem in prijateljem, ki jim je grozila aretacija. Veliko jih je z vlakom prethotopil do italijanske meje in jim tam preskrbel vodiča, ki jih je odpeljal do javke v Mokronogu. Milost je bil povezan tudi z bivšim jugoslovanskim orožnikom Adamletom, ki je delal kot prevajalec na žandarmerijski postaji v Boštajnu ter obveščal o morebitnih aretacijah. Milost je bil povezan tudi z dunajskim železniškim inšpektorjem Justom in prav te povezave so marsikoga rešile zaporov. Že leta 1941. je bila pri Milostu tudi redna kurirska zveza med Dolenjsko in Štajersko.

Da bi si Nemci zagotovili red in mir, so Kozjansko zelo na gosto posejali z vojaškimi, žandarmerijskimi, policijskimi in domobranskimi wehrmannschaft enotami. Zgradili so šestinideset vojaških oporišč, iz katerih so posadke nadzorovale teren z obhodi ali z zasedami. Kljub temu je novembra 1941 breziška četa izpraznila zapore v Sevnici, kar je bilo za prestrašeno slovensko prebivalstvo ohra-

brujoče presenečenje, za fašistično oblast pa hud udarec.

V začetku leta 1942 so prišli na sevniško železniško postajo novi uslužbenci, praktikanti za telegrafijo, promet in gospodarski sektor. Iz ujetništva se je vrnil bivši učitelj Marjan Jerin in se takoj povezal z organizatorji NOG v revirjih – s sekretarjem revirskega komiteja Fricem Keršičem, ki je bil oktobra 1942 ranjen in prepeljan v trboveljsko bolnišnico. Vedel je, kaj ga čaka, zato si je ponoči odvezal povoje in izkraval. Takoj po osvoboditvi je bil proglašen za narodnega heroja. Marjan Jerin se je seznanil tudi z organizatorko Skoja v revirjih Vero Šlandrovo in v Planinski vasi nad Trbovljami s Tončko Čečeva. Ta mu je naročila, naj se zaposli na eni izmed železniških postaj v Zasavju, da bo lahko vzdrževal zvezo med revirji in Kozjanskim. Prijavil se je svoje- mu že predvojnemu znancu na železniški postaji v Sevnici Bogomirju Milostu in ta ga je brez oklevanja sprejel. Jerin se je učil telegrafijo. Kmalu sta si z Milostom zaupala, da že oba sodelujeta z narodnoosvobodilnim gibanjem. Na isti železniški postaji je bil učenec za telegrafijo in promet tudi Jerinov dober prijatelj Karel Jug. Ker je bilo še

nekaj prostih delovnih mest, sta v Sevnico povabila svoje znance Martina Ocvirka, dipl. jur., ki se je vrnil iz ujetništva, Janeza Marketija, Hermana Stožerja, v Sevnici pa sta se že prijavila Savo Kladnik in Tone Čuber. Vsi so bili antifašisti, zato je Jerin izpolnil nalogo Tončke Čečeve in na železniški postaji v Sevnici organiziral železničarje za delo v OF. Delovali so vsi že naštetih tovariši, poleg njih pa še prometniki: Janez Hribar, Franc Železnik, Leon Lešnik, Jože Rabič ter pomočnik šefa postaje Jože Pavček. V delo so bili vključeni tudi nadzorniki proge Jože Turšič, predvojni komunist Ivan Miklavčič iz Krškega in Ivan Rutar iz Sevnice. Vsi ti so plačevali mesečno članarino in zbirali različna sredstva ter jih oddajali v gostilni Černič v Šmarju pri Sevnici, kjer je bila najpomembnejša javka, saj so se v njej hranili vsi naštetih železničarji.

Železničarji so zbirali tudi podatke o nemških transportih. Obvestila je sprejemal sekretar organizacije OF Marjan Jerin in jih posredoval Tončki Čečevi, sekretarki kozjanskega okrožja. Tončka Čečeva je imenovala sekretarijat OF, v katerem so bili poleg Jerina še Karel Jug, Tone Miklavčič in Martin Ocvirk. Od maja do septembra 1942 je skli-

ceval sestanke Marjan Jerin, nanje pa je večkrat prišla tudi Čečeva ter dala napotke za organizacijsko in politično delo organizacije OF. Pri delu je sodelovala vsa Černičeva družina, pri katerih je bilo poleg javke še skrivališče hrane, dobljene za živilske karte, ki jih je kozjanska četa zaplenila ob napadu na občino Loka pri Zidanem mostu. Hrano so pozneje s kamionom prepeljali na Planino.

Železničarji so sodelovali tudi pri zbiranju razstreliva in pri raznih sabotažnih akcijah. Nemška obveščevalna služba si je prizadevala odkriti storilce, vendar ji zaradi dobre konspiracije in zato, ker so bili v obveščevalni službi skoraj sami novinci, tega ni uspelo.

Sekretarju Marjanu Jerinu je uspelo razširiti organizacijo OF tudi v območje Šmarja in Sevnice, kjer so se vključili: dr. Jakob Turk, železničarski zdravnik dr. Pungaršič, brata Kerin, urar Drago Bizjak, občinski uslužbenec Rajko Perko ter Miha Kolander in trgovec Pepi Podgoršek iz Šmarja. Vsak je imel posebej določeno nalogo.

Delo sekretariata OF ni bilo omejeno samo na Sevnico in Šmarje, ampak je preko javk segalo tudi na območja: Trbovlje, Zagorje ob Savi, Seno-

vo, Krško, Planina, Celje, Šentlovrenc nad Štorami in na Črnomlo nad Šentjurjem. Za zvezo s temi javkami so bili odgovorni Karel Jug, Martin Ocvirk in njegov brat Gregor ter sestra Jožica, Ivan Miklavčič, Cvetka Jerinova ter njen brat Marjan. Na te javke je prihajala tudi Tončka Čečeva.

Nekatere novo ustanovljene organizacije OF so se utrdile in delovale samostojno ter pridobile nove aktivne sodelavce. Drugod so te organizacije komaj zaživele zaradi gosto razporene fašistične obveščevalne mreže, v kateri je bilo tudi precej domačih izdajalcev. Med njimi tudi Kovač-Pavcer iz Doropolja pri Planini. Povezal se je s Tončko Čečeva in nekaj mesecev vestno izpolnjeval dobljene naloge. Pridobil si je Tončkino zaupanje in je bil njen osebni kurir, zato je tudi poznal razmere v gostilni Černič. Konec avgusta je izdal Nemcem položaj kozjanske čete na Topolovem nad Lesičnim, kjer je bila takrat tudi Tončka Čečeva, izdal je svojega neposrednega sodelavca za povezavo s kozjansko četo Ivana Doberška ter javko pri Černiču. Doberšku je uspelo pobegniti in se je umaknil čez Sotlo, njegovo družino pa so Nemci izselili. Sekretar Marjan je zvedel za uničenje dela kozjanske čete in aretacijo Tončke Čečeve, zato je začel o tem obveščati člane OF, da bi jih rešil pred aretacijo. Sam se ni več vrnil v Sevnico, ampak je odšel v Celje, kjer je o dogodkih obvestil Karla Juga in Martina Ocvirka. Ta dva sta se umaknila čez Sotlo in se vključila v partizanske enote na Hrvaškem, nekatere druge, ki niso marali v ilegalo, pa je gestapo kmalu zaprl. Sledila so zaslisevanja v »starem pisniku« ter v zaporih v Trbovljah in Laškem. Po dolgem mučenju so trije klonili, spregovorili in se obdodili na smrt. Ustrelili so jih v Mariboru, štiri pa so odpeljali v taborišče Mauthausen, kjer je železniški prometnik Hribar tudi umrl.

Organizacija OF v Sevnici je bila tako razbita, vendar je bila obnovljena že v drugi polovici leta 1943. Januarja leta 1944 so se vključili v kozjansko četo železničarji iz Sevnice in Brestanice, nekaj mesecev pozneje pa v kozjanski odred železničarji iz Zidanega mostu, Blance, Brega in Krškega. Kot dobri poznavalci proge so sodelovali pri številnih minerskih akcijah na železniški progi, ki jih je bilo od maja do novembra leta 1944 na progi Celje-Zidani most-Dobova kar osemindvajset. Avgusta in septembra leta 1944 je bilo na sevniški železniški postaji le še polovica železničarjev-Slovencev, saj so bili že vsi drugi med partizani. Med partizane je odšlo tudi nekaj uslužbencev.

Sabotažne akcije železničarjev so sledile tudi v letu 1945.

MARJAN JERIN



NANDE VIDMAR: Čez progo 1944, linorez

Klicali so ga Juričev Drejček

Praznovanju 35-letnice pionirske organizacije na rob

Za nami je leto, v katerem smo praznovali petintrideseto obletnico Zveze pionirjev Jugoslavije! Leto, v katerem je okoli tri in pol milijona pionirjev, organiziranih v 12.500 pionirskih odredih v naši državi in v tujini, kjer bivajo kot otroci naših delavcev na začasnem delu, na najrazličnejše načine proslavljalo praznik svoje organizacije. Leto, v katerem smo se se s posebnim občudovanjem in spoštovanjem spominjali mladih ljudi, ki so na svoja pleča, čeprav slabotna, pogumno prevzemali breme naše revolucije... In nosilka vseh teh praznovanj je bila Zveza pionirjev Jugoslavije – organizacija, ki nadaljuje tradicije teh dni, ki iz generacije v generacijo prenaša najlepše lastnosti teh junakov, borcev in pionirjev!

Pa je prav, še posebno v tem zapisu, da ponovno zapišemo Titove besede, izrečene na prvem kongresu USAOJ leta 1944 v Bihaću:

»Kadar gredo v boj možje, vojska, ki jo je ustvarila država, je to njihova dolžnost do domovine. Dolžnost vsakega državljana in rodoljuba. Kadar pa gredo v boj otroci dvanajstih, štirinajstih, petnajstih, šestnajstih let, vedoč, da bodo v njem padli, tedaj to ni več dolžnost do domovine, tedaj je to nadčloveški pogum mladih ljudi, ki žrtvujejo sebe, čeprav v življenje niti stopili niso, da bi bili bodoči rodovi srečni.«

Eden izmed njih je bil Juričev Drejček...

Toliko uvodoma. Hkrati so to misli, ki se človeku nehote ponudijo v razmišljanje ob prebiranju sestavka »Petintrideseta obletnica pionirske organizacije v Šmartnem ob Paki«, naslovljenega na uredništvo TV-15 (z datumom 6. januar 1978!), v katerega spremnem pismu je bilo med drugim zapisano:

»Zelo žalostno da pustijo naše mlade na cedilu!«

Zakaj pravzaprav gre? Zvedeli smo da so se na osnovni šoli v Šmartnem ob Paki pionirji na praznovanje svojega praznika pripravljali z vsem srcem. Tako, kot se spodobi Titovim pionirjem! Biti Titov pionir, biti član Zveze pionirjev Jugoslavije, te enkratne družbenovzgojne in množične organizacije otrok, brez katere pispevka si ni več moč predstavljati oblikovanja mlade socialistične osebnosti, pa pomeni ne le čuvati, marveč tudi dograjevati pridobitve revolucije... Se vam ne zdi, da je to odgovorna naloga in na moč podobna nalogam odraslih ljudi?

A vendar v sestavku iz Šmartna ob Paki lahko preberemo tudi tole:

»Tokrat moramo predstavnike političnih organizacij in društev res pograti!« Vsi so bili povabljeni, pionirskega slavlja pa se je udeležil le predstavnik borčevske organizacije, ki je pionirjem čestital k temu pomembnemu dnevu in obudil spomine na viharne dni naše zgodovine, v katerih se je rodila tudi Zveza pionirjev Jugoslavije. (Bi povabljeni prišli v večjem številu, če bi bil kot organizator podpisan kdo drug, ne naši najmlajši?)

Stekla je beseda o mnogih resničnih zgodbah iz časa, ko so kljub veliki nevarnosti v Zgornji Savinjski dolini delovale partizanske šole... Najlepše misli pa so veljale spominu na šestnajstletnega partizana, po katerem se bo zdaj preimenovala posebna šola v Ravnah na Koroškem. »Ker je bil še rosno mlad, so ga klicali za Juričevega Drejčka,« je povedal predstavnik borčevske organizacije. Drugače je bil Drejček doma iz vasi Dobrije in mnogi se ga spominjajo tudi kot Kotnikovega Drejčka. V dravograjski gestapovski mučilnici je bil strahovito mučen in ustreljen dvanajstega januarja, ko so ga s šestimi drugimi talci – partizani poprej gnali še skozi njegovo rojstno vas. Bila je zima, ko se je ta žalostna kolona, bosa in opotekajoča, z več desetkilogramskimi vrečami na hrbtu, v katerih je bilo kamenje, pomikala proti Sveti Neži, podružnični cerkvi v Selovcu.

Toliko o spominih, ki so jih tega dne spleтали v počastitev pionirskega praznika.

Pionirji v osnovni šoli v Šmartnem ob Paki in v posebni šoli v Ravnah na Koroškem, ki bo zdaj nosila ime mladega junaka, bodo še praznovali... Se bo zgodbica o neodzivnosti ponovila? Morda bi bilo dobro vedeti, da še tako opravičljivo opravičilo o prezaposlenosti, neustreznem času, ne more zbrisati grenčice, ki je gotovo ostala v zavesti najmlajših iz Šmartna ob Paki, nič manj v naši. In to toliko bolj, ko vemo, da ne gre za osamljen primer!

Kaj takega bi se, vsaj tako je želeli, ne smelo dogajati! Tudi zaradi fanta iz vasi Dobrije ne. Klicali so ga Juričev Drejček. Da ne pozabimo. (Zorko Kotnik, predstavnik ZB NOV Šmartno ob Paki, je v sestavku še zapisal: »Pionirjem in učiteljem na tej šoli k petintrideseti obletnici pionirske organizacije iskreno čestitam ter jim hkrati želim srečno in veselo novo leto!«)

In tu so tudi naše dobre želje.

MILENA ŠTRAJNAR

Četrty Trnovski maraton 1978

Pisatelj Tone Svetina, avtor uspešnice »Ukana«, je v posvetilu 3. Trnovskemu matoronu 1976 zapisal: »Trnovskemu maratonu, tej najpomembnejši smučarski prireditvi pri nas pa želim, da bi postala tradicionalna in da bi obujala spomine na težke boje IX. korpusa«.

Priljubljenemu pisatelju se je želja izpolnila v celoti: Trnovski maraton je postal tradicionalna in obenem najbolj množična smučarska prireditve v državi. Istočasno pa je dosegel tudi drugi namen: krepiti obrambne sposobnosti, obujati spomine na NOB ter prenašati borbeno tradicije na mladi rod.

Zato je organizacijski komite v Idriji, ki vsako leto februarja pripravlja Trnovski maraton, poskrbel, da vse tekaške proge potekajo po poteh, kjer so med NOB hodile in se borile enote slavnega IX. korpusa NOV in POJ in njegove predhodnice.

Trnovski maraton bo 12. februarja 1978 v Črnem vrhu nad Idrijo. Enoten start bo ob 9.30 pred hotelom Bor. Program letošnjega Trnovskega maratona obsega:

- maraton - smučarski tek na 42 km
- mali maraton - smučarski tek na 21 km
- smučarski tek SLO - 12 km
- pionirski smučarski tek - 10 km.

Pri smučarskem teku SLO bodo sodelovali pripadniki JLA, teritorialne obrambe in milice, ki bodo sodelovali v uniformah na vojaških terenskih smučeh. Tekajska proga je dolga 12 km in je tehnično zahtevnejša.

Udeležence smučarskega teka SLO prijavijo pristojna poveljstva do 2. februarja 1978. Ta rok prijave velja tudi za druge udeležence 4. Trnovskega maratona 1978. Pripadniki JLA, teritorialne obrambe in milice na plačajo startnine.

S 4. Trnovskim maratonom 1978 pa želi prireditelj še posebej počastiti 35. obletnico sklepa SNOS in 2. zasedanja AVNOJ o priključitvi Slovenskega Primorja in Istre k matični domovini.

Prav zaradi vsega tega je tudi za letošnji 4. Trnovski maraton, kot že za vse prejšnje, sprejel pokroviteljstvo bivši komandant IX. korpusa NOV in POJ generalpolkovnik in narodni heroj Stane Potočar – Lazar, načelnik generalštaba JLA.

Omenimo naj še, da organizator pričakuje, da se bo 4. Trnovskega maratona 1978 udeležilo že 3000 smučarjev iz vse Jugoslavije in iz inozemstva!

JOŽE OBLAK

Povečana pokojnina

O. L., Lesce

Vprašanje: Leta 1970 ste se z 39 leti delovne dobe upokojili, zaradi nizkih osebnih dohodkov pa vam je bila odmerjena tudi zelo nizka pokojnina. Zahtevali ste, naj vam za nekaj odstotkov povečajo pokojnino zaradi kvalifikacije in zaradi sodelovanja v NOV od leta 1945, vendar sta bili obe zahtevi zavrtnjeni. Čez nekaj časa pa ste izvedeli, da so borci NOV iz leta 1945 dobili za 10 odst. povečano pokojnino. Zanima vas; ali ste na ta dodatek tudi še sedaj upravičeni in kam naj se obrnete.

Odgovor: Borcem NOV od leta 1945, ki uveljavijo na podlagi dopolnjene pokojninske dobe nižjo pokojnino kot 85 odst. pokojninske osnove, se njen znesek, obračunan po dopolnjeni pokojninski dobi, poveča za 10 odst. Tem borcem se torej pokojnina ne poveča v vsakem primeru za 10 odst., ampak le tedaj, če imajo prekratko pokojninsko dobo, ki ne omogoča odmero pokojnine v višini 85 odst. pokojninske osnove. Povečana pokojnina pa sme znašati samo 85 odst. osnove. Ker ste se upokojili z 39 leti pokojninske dobe, je znašala vaša pokojnina 83 odst. pokojninske osnove, zaradi sodelovanja v NOV pa bi se vam morala povečati za toliko, da bi znašala 85 odst. pokojninske osnove. Ponovno torej preverite svojo odločbo in če vam ni bila priznana pokojnina v višini 85 odst. pokojninske osnove (kjer je vključeno tudi povečanje), lahko pri podružnici SPIS zahtevate spremembo prvotne odločbe.

Kaj šteje v delovno dobo

G. F., Škofja Loka

Vprašanje: V letu 1942 ste bili v starosti 19 let 7 mesecev zaposleni, dne 15. 1. 1943 pa ste bili mobilizirani v nemško vojsko in poslani na rusko fronto. Bili ste ranjeni in ste med dopustom pobegnili domov. Dne 9. 8. 1944 ste vstopili v NOV in ostali v njej do 15. 5. 1945, od tedaj dalje pa ste bili v vojski do 24. 9. 1946, ko ste bili demobilizirani. Zanima vas, ali se vam čas zaposlitve pred mobilizacijo šteje v delovno dobo ter ali se vam nemška vojska šteje bodisi v delovno dobo, bodisi v služenje vojaškega roka. Ali se čas od 15. 5. 1945 do 24. 9. 1946 šteje v delovno dobo? Končno vas še zanima, kolikšen vojaški rok je bil leta 1946.

Odgovor: Šedem mesecev, ki ste jih prebili na delu pred prisilno nemško mobilizacijo boste lahko uveljavljali v delovno dobo, saj ste iz nemške vojske pobegnili in se priključili NOV pred 15. 1. 1945. Nemška vojska pa se ne bo priznala niti kot delovna doba niti kot služenje vojaškega roka. Čas služenja v Jugoslovanski armadi od 15. 5. 1945 do 24. 9. 1946 se bo priznal v delovno dobo po odbitju dobe, ki pomeni čas doslužitve vojaškega roka. Koliko vojaškega roka ste morali še doslužiti pa je odvisno od dobe, ki ste jo prebili v NOV in zvrsti vojske, v kateri ste služili. V pehoti in mornariški pehoti je vojaški rok trajal dve leti, v gardnih enotah, v letalstvu, v tankovskih in motoriziranih enotah in v KNOJ je bil triletni vojaški rok, vojaški rok v mornarici pa je trajal štiri leta.

Martin Kos-Martinov

8

Spomini na Rašiško četo

Opis Rašiške čete, življenja v njej, njenih akcij in nekaterih dogodkov, ki se nanašajo na tedanjo dejavnost čete.

Kristan je bil izdajalec

Kmalu po tem, ko smo v mrtvašnici zaspali, smo iz smeri Šenkovega tur-na zaslili streljanje. Mislili smo, da strelja sovražna zaseda na naše borce, ki iščejo zvezo z nami. Ob svitu pa smo od Julke Burnik dobili sporočilo, da je Kristan izdajalec in da je k ranjencem pripeljal Nemce. Tedaj sem spoznal, da je zvečer Kristan poskušal tudi nas speljati v past. Po napadu na ranjence v Selu, je Franc Kristan, ki je vedel, da smo v Skaruč-ni, poslal nekaj Nemcev v vas. Obko-lili so Skaručno in jo temeljito prei-skali. Pripravili smo se za spopad, vendar so Nemci odšli mimo pokopa-lišča.

Naslednji dan, 29. septembra, so se Nemci umaknili iz Skaručne in njene okolice, mi pa smo se iz mrtvašnice preselili na senik kmeta Markuša. To-varišici Julka in Minka sta ostali po-vezani z nami in tako smo zvedeli, da so ob napadu na ranjence Nemci ujeli tudi ranjenega komandirja Kosca, v boju pa je padel namestnik politko-misarja čete Maks Pečar. Ubiti in uje-ti so bili še nekateri tovariši.

Od obveščevalcev smo zvedeli, da je ena skupina rašiških partizanov odšla v gozdove okoli Katarine, druga pa v Ljubljano. Odločili smo se, da bomo tudi sami zapustili Skaručno.

Odhod čez Savo

Odšli smo preko Save v Medenski hrib. Potrebovali smo zvezo in spo-mnili smo se na Vinka Bohinca, ki se je učil za krojača pri Šešku v Medvo-dah. Poklicali smo ga in vodil nas je po gozdovih do nekoga, s katerim smo se želeli pogovoriti o položaju na tem območju, vendar ta ni vedel veli-ko niti o razmerah niti o partizanih. Poznal pa je prehod čez mejo na itali-jansko okupacijsko področje, kamor smo bili namenjeni. Podmazali smo orožje in ga skrili blizu meje v tekočo vodo. Mož, ki nas je vodil, pa nas ni peljal čez mejo. Rekel je, da imamo do meje še trideset metrov, v resnici pa smo se že čez nekaj korakov znašli pred italijansko karavlo, v kateri pa sta bila le dva vojaka. S pestmi smo hitro opravili z njima, nato pa stekli navzdol. Kmalu so začeli za nami močno streljati.

Jaz sem takrat želel priti ilegalno v Ljubljano, kjer sem se nameraval po-vezati s Francem Leskoškom, s kate-rim sem se že pred vojno dobro poz-nal, saj je pogosto skupaj z Andrejem Kumarjem z Ježice prihajal v našo hišo v Zgornjih Gamelnah

Ilegalno v Ljubljano

V Ljubljano so takrat prišli ilegalno še brata Vinko in Srečo Burnik ter Anton Sever, s katerim pa smo kmalu izgubili zvezo. Popoldne sva z Burni-

kom šla skozi park Zvezda ravno v času, ko so Italijani spuščali zastavo. Vsi okrog naju so stali, midva, parti-zana, pa nisva poznala italijanskih manir. Ustavil naju je italijanski ofi-cir. Meni je prisolil zausnico, vendar sva oba stisnila zobe, saj sva bila brez dokumentov. Ko je bila ceremonija s spuščanjem zastave končana, sva odšla na Stari trg 6, kjer je stanovala tovarišica Mici, sestra Vinka Burnika. Povedala nama je nekaj imen partiza-nov, ki so bili v Ljubljani, o moji ženi in sinu pa ni vedela ničesar. Tam sva prespala, zjutraj pa sem odšel v mesto iskat zvezo.

Opoldne sem šel v jedilnico Delav-skega doma, kjer sem srečal svojega nekdanjega šolskega ravnatelja Josi-pa Macarola, ki je bil v Ljubljani kot begunec. Povedal mi je, da je v tej jedilnici videl tudi mojo ženo. Kmalu sem jo tudi jaz zagledal. Previdno sem se ji približal, saj je za begunci vohunil gestapovec in izdajalec Franc Kristan.

Žena me je povezala z Angelo Ta-car, ta pa z Antonom Fajfarjem, s katerim se nisva poznala. Ta mi je povedal, kje lahko dobim zvezo s to-varišem Leskoškom.

Srečanje z Leskoškom

S Francem Leskoškom sva se sesta-la v gostilni Tomič v Trnovem.

Poročal sem mu o usodi Rašiške čete, o njenih akcijah in o tem, da so se mnogi ilegalno zatekli v Ljubljano, le ena skupina partizanov je ostala v gozdovih okrog Katarine nad Medvo-dami. Leskošek mi je dal nekaj živil-skih kart za partizane, ki so se zatekli v mesto, in mi naročil, naj vzdržu-jem zvezo z vsemi, ki jih poznam ter poiščem še druge. Glavna javka za vse je bila pri sestri Vinka Burnika na Starem trgu.

Ko sem se naslednji dan srečal s tovarišem Leskoškom, mi je dal legi-timacijo na ime Janez Lesar. Ta dan me je Leskošek povezal s tovarišem Beblerjem, namestnikom koman-danta glavnega štaba partizanskih enot Slovenije. Čez nekaj dni sta me poslala v Horjul, kjer naj bi se povezal z nekim aktivistom, mislim, da je bil to Cene Logar. Z njim naj bi se dogo-voril za prehod novih partizanov iz Ljubljane na Samotarico.

Po opravljeni nalogi sem se takoj vrnil v Ljubljano in o vsem poročal tovarišema Leskošku in Beblerju. Slednji me je nato poslal na sestanek v gostilno na vogalu Kolodvorske uli-ce. Prišlo je več ljudi, ki so želeli med partizane. Proti koncu sestanka so v gostilno vdrli italijanski vojaki. Hitro smo se znašli na italijanskem kamio-netu. To je bila ena izmed italijanskih racij, mogoče pa tudi izdaja. Rešila me je legitimacija na ime Janez Lesar.

(se nadaljuje)

Sto šol – sto junakov

1

Osnovna šola narodnega heroja Toneta Trtnika-Tomaža

Tone Trtnik-Tomaž se je rodil 12. januarja 1908 v skromni delavski družini. Oče je polnih 43 let delal v vevški papirnici, da je la-hko preživel številno dru-žino.

Osnovno šolo je Tone obiskal v Sostrem. Služil je pri kmetu v Zadvoru, še ne 14 let star je že delal pri zidarjih, ko so zidali tovar-no Saturnus. Nato se je učil za strojnega ključav-ničarja v Ljubljani. Na-pravil je pomočniški izpit, a so ga kmalu odpustili iz službe. Ponovno se je za-poslil po odslužitvi vojaškega roka leta 1930. Poz-neje je bil še večkrat brez-poseln in je moral pogosto menjavati službe.

Po naravi je bil Tone bi-ster, zato je že na začetku učne dobe dojel borbene ideje proletariata. Šest-najst let star se je vključil v prvo skupino Zveze ko-munistične mladine v Za-dvoru. Bil je med tistimi, ki so iz oseke, ki je nastala po revolucionarni plimi v letih po prvi svetovni vojni, ponesli brlečo lučko revolucije skozi temna obdobja med obema voj-nama v novo plimo vstaje in zmage v vojni. Vasi vzhodno od Ljubljane, med njimi Zador, kjer je živel Trtnik, so bile stara trdnjava revolucionarne-

osvobodilnega boja odšlo toliko ljudi v partizane kot v tem predelu. To je bil plod dolgoletnega vztrajnega dela komuni-stov, med njimi tudi Trt-nika, ki so ga sprejeli v KP že leta 1920. Bil je izreden organizator in politik. Bil je tajnik, nato predsednik DPD Svobode Zador in občinski odbornik, kar kaže, da je bil zelo priljub-ljen med ljudmi.

Posebno skrb je posve-čal godbi, ki je veljala za glavno oporo DPD Svo-bode. Naravnost simboli-čen je bil njen konec takoj po zasedbi naših krajev.

Se pred nastankom OF se je godba zbrala na zad-njo vajo in s tem na poslo-vilni sestanek. Tone Trtnik je spregovoril o mednarodnem položaju in že napovedal vstajo, ki bo tudi boj za pravice de-lavskega razreda. Navzo-če je pozval k enotnosti in nepopustljivosti. Nato so odprli vsa okna v kleti Kocjančičeve hiše, kjer so vadili in zaigrali Interna-cionalo. Njeni zvoki iz kle-ti skromne kmečke hiše v majhni slovenski vasi so oznanili začetek odločil-nega obdobja naše zgodo-vine.

Sredi julija 1941 je itali-janska policija ponoči na-

Oktober leta 1941 so ga poslali na Kočevsko, da bi pomagal pri organiziranju novega žarišča vstaje.

Sredi največje delovne vneme je Trtnik postal žrtev izdaje.

Pripeljali so ga v ljub-ljanske zapore kot nevar-nega komunisto. Sodišče ga je določilo za talca. Ko so partizanske krogle ubi-le nekega italijanskega fa-šista, so Italijani iz mašče-vanja 12. maja 1942 ustrelili sedem talcev, med nji-mi tudi Trtnika.

Za narodnega heroja je bil Tone proglašen 27. no-vembra leta 1953.

★

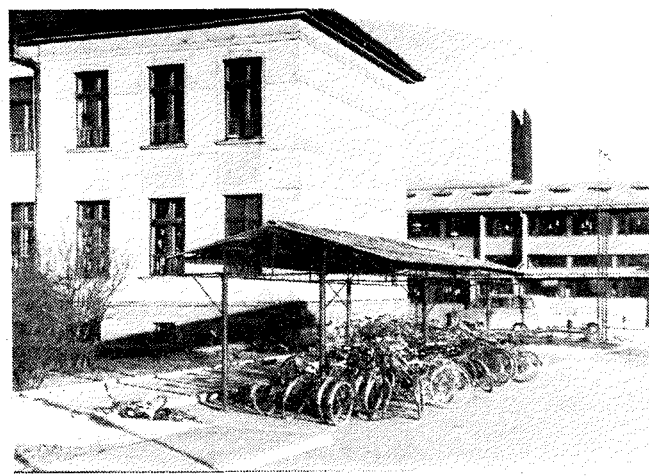
Skupščina občine Ljub-ljana Moste-Polje je 13. 11. 1975 na skupni seji odbo-ra združenega dela in zbo-ra krajevnega skupnosti sprejela odlok o preime-novanju osnovne šole So-stro v osnovno šolo Tone-ta Trtnika-Tomaža.

Osnovno šolo Toneta Trtnika-Tomaža v So-strem obiskuje v letošnjem šolskem letu 564 učencev. Na podružničnih šolah na Jančah, Ja-vorju, Besnici, Prežga-njah in Lipoglavu pa je v prvih štirih razredih še 117 učencev.

S podružničnih šol se



Tone Trtnik-Tomaž



Osnovna šola Toneta Trtnika-Tomaža v Sostrem

ga gibanja. Molniška četa, ki je nastala na tem ob-močju 13. julija 1941, je bila dejansko prva parti-zanska četa v Sloveniji. V teh krajih je 16. julija 1941. padel prvi okupatorski vojak, torej šest dni pred dnevom, ki ga slavimo kot dan vstaje. Nikjer v Slove-niji ni v prvem razdobju

redila racijo, da bi zaprla 38 članov Svobode. Ose-mnajst jih je aretirala, ostali so se aretaciji izog-nili. Trinajst od njih je ustanovilo Molniško četo. Pridružil se jim je tudi Trtnik. Toda že čez nekaj dni so ga poklicali v Ljub-ljano, kjer je postal član okrožnega komiteja.

vozijo učenci v višjo stop-njo v Sostro s tremi avto-busi in dvema kombije-ma.

Prizidek k stari šoli je bil zgrajen iz samopri-spevka občanov petih ljubljanskih občin. V no-vo šolsko zgradbo pa so se vselili 17. januarja 1976 le-ta.

ALMA GRANIČ, šesti razred
Osnovne šole Črnomelj

POGOVORI POGOVORI POGOVORI

Zvest
partizanskim
stezam

Menda res ni steze na Jelovici, ki je ne bi poznal. Zdaj, ko bo v pokoju, si bo pogostejše oprtal lovsko puško na ramo in jih znova prehodil iz vseh mogočih smeri. Prijetno je ždeti med košatim lesovjem pa vleči na ušesa vzdihovanje srečne tišine in sopeanje pritajenega vetra v vejavi. In na vsakem koraku, če te svet iz doline ni ugonobil z živčno nestrpnostjo, lahko najdeš spomin iz preteklih dni.

»... Dan je bil dnevu podoban, črn in raztegnjen za delavce, kropske kovače in žebjarje in neskončno dolg ter ubog za lačne družine. Pri nas je bilo devet otrok. Otepali smo suhe žgance, hodili z očetom na Jelovico, trgali gozdovom dračje in uživali ob misli, da bo vsaj zima malo toplejša.

Pa sem šel v breg, tja proti Vodiški planini in sem razmišljal, kako ime nitno bi bilo, če bi postal nekoč učen. V knjige sem gledal kot nekateri v oltar. Mati pa – v srce mi je brala. Kljub vsemu in zdi se da revščini v posmeh, me je poslala v kranjsko gimnazijo. Kdo ve, morda je na tihem želela, da bi se izognil 500 let stari kovaško-žebjarjski obrti, težkim delovnim pogojem v zadimljenih vigencih, kjer je bilo treba garati od zore do mraka.

Žaro razmišlja. Pogosto se mu zdi, da ima v srcu poleg krvi tudi nekaj vteviranih letnic. Začelo se je s 1941. V Kropo je priropotala kolona avtomobilov z italijanskimi vojaki. Ljudje so jih opazovali kot sled divje zveri, ki grozi nemočnemu. S sovraštvom in mržnjo so jih pozdravili! In tudi v vseh letih kasneje ni obrodila niti ena njihova kal – v Kropi se ni rodil izdajalec.

»... Spet sem šel na Jelovico; da bi ogorčenje poplaknil z neomadeževano naravo. Takrat, na Vodiški planini, sem jih prvič srečal. Med njimi, partizani, sta bila tudi Župana, naša domačina.

»Fant, bodi pameten! Nikomur ne povej, da smo tu!« so mi rekli. Poslej sem razmišljal vse dni samo o tovariših v gozdovih. V gimnazijo seveda nisem več hodil. V tovarni »Plamen« sem se zaposlil kot žarilec železa. Jim bomo že podkurili pod nogami, sem slišal vse pogoste-

je praviti ljudi, ki so vedeli, da se je začelo snovanje upora. Med tistimi, ki so sadili idejo odpora proti okupatorju, je bil na našem območju najaktivnejši Stane Žagar (narodni heroj). Kropa je postala kaj kmalu zatočišče prvih partizanov. Prihajali so tisti iz Jelovške čete pa iz Cankarjevega bataljona, ki je bil ustanovljen 5. avgusta leta 1941 na Vodiški planini tik nad Kropo.



Ludvik Šmitek-Žaro

Na Prtovcu mi je uspelo dobiti puški in zvrhan nahrbtnik streliva. Po tistem smo mladeniči pripravili na Jamniku prave strelske vaje. Vedeli smo, da bomo slej ko prej stopili v partizansko vrsto. Avgusta leta 1942 sem odšel z bratom in še nekaterimi domačini, na Jelovico, od tam pa na Blegoš, kjer se je naša enota razšla. Bil je to ostanek Cankarjevega bataljona...

★

To je bilo obdobje velike nemške ofenzive na Jelovico. Malo pred tem je prišlo v gozdove veliko ljudi, neoboroženih in seveda brez vojaških izkušenj. Nekateri med njimi so Nemci zajeli.

»... Pod Mošenjsko planino smo spoznali, da smo obkoljeni,« pripoveduje Žaro. »Rečeno je bilo, naj se rešujemo vsak po svoje. Bil sem med tistimi, ki se nismo rešili!«

Kranj. Nekaj dnevo zasliševanje. Fantje so bili mladi in Nemci so jih zajeli neoborožene. V tistem obdobju so bili od takih včasih še nekako strpni. Poslali so jih na delo, v Kranj, v tovarno za letalske dele. Spomladi leta 1943 je zapustil delo, prišel v Kropo in se na Jelovici vključil v brigado, ki se je prav takrat ustanavljala. V tej, Prešernovi brigadi, je bil borec in kasneje komisar čete.

Sredi februarja leta 1944 pa jo je Žaro staknil v obe nogi. Nemci so zvedeli, da sta na Jamniku štab in četrti bataljon Prešernove brigade. Nekaj borcev je odšlo s tovarišem Rudijem Hribernikom – Svarunom na drugo stran Save mobilizirali ljudi. Žaro je bil v zasedi, ko so prišli Nemci. Začelo se je streljanje. Vrnili so se na Jamnik, od tam pa umaknili proti Dražgoški gori in se tako rešili iz nemškega obroča.

»... Komandant Svarun mi je dal svojega konja, ker sem imel nogi prestreljeni. Toda po našem umiku se je začela na Jamniku tragedija. Nemci so začeli ropati in požigati...!«

Žaro razmišlja. V spominu raziskuje, kaj je dalo njegovemu življenju najbolj bogato vsebino. Že takrat v karavli VOS na desnem pobočju Kroparske gore je veliko razmišljal in kasneje v štabu 31. divizije pa na 9. korpusu in med potjo v Slovensko Benečijo: je njegovo življenje polno, je lahko zadovoljen sam s seboj? Ne, prav gotovo ne. Vselej in v vsakem obdobju je sleherna stvar le izhodišče za nove naloge. Tako je bilo v vseh obdobjih zgodovine in tako naj bi bilo tudi v kratkem obdobju človekovega življenja.

»... Takoj po vojni sem se ponovno vpisal v gimnazijo. Tudi v polvojaški šoli v Moskvi sem bil, a sem se končno vrnil, od koder sem izšel – v žebjarjsko in kovaško Kropo. Mislim, da smo imeli Kroparji srečo, ker je živel med nami Jože Gašperšič, ki je začel poudarjati pomen nadaljevanja tradicije kropskih kovačev, ker je namenil veliko pozornosti umetno-kovinski obrti. Že pred vojno ustanovljena industrijska kovinarska šola je vzgojila tudi nekaj umetnih kovačev, a so žal vsi, vključno s prvim mojstrom Lojzom Justinom, padli med NOB. Po vojni je bilo treba začeti znova. Splačalo se je; saj se delovna vna vedno splača!«

Ludvik Šmitek – Žaro je že 21 let direktor UKO (umetno kovinske obrti) v Kropi. Toda ves ta čas je ostal zvest nekdanjim partizanskim stezam na Jelovici.

SILVO TERŠEK

Množičnost ZK za
vsako ceno?

Dekle (17 let) z nedokončano dveletno administrativno šolo se je zaposlila v neki delovni organizaciji. Ob sprejemu v službo je dobila samoupravne akte TOZD v pregled in podpis ter »neko knjižico« (ni vedela povedati, kaj je pisalo na njenih platnicah, tudi toliko je ni zanimala) v branje, ki naj bi jo napotila v razmislek o čimprejšnjem vstopu v ZK. Dekle ni bilo nikoli politično aktivno (kar pa ne pomeni, da ne bo), o naši družbi ve le bore malo, o zvezi komunistov še manj. Preveč je otročja in premalo zagnana, da bi se ukvarjala še s čim drugim kot z veseljem svoje mladosti. Tega ji nikakor ne gre zameriti. Velja pa zameriti tistim, ki na vrat na nos »porivajo« (tako se je izrazila) take ljudi v ZK. »Da noče iti, pa si ne upa reči, saj bi potem mislili, da ima kaj proti« (seveda nima nič, a za zdaj je to še ne »zanimajo«), pa tudi v službi ne bi napredovala tako kot drugi, je rekla.

7 D – 8. december 1977

Da bi se svobodno
igrali, učili

Želim, da bi bili v novem letu vse mame in očete, vsi dedki in babice, bratje in sestre dobri... Da bi še bolj ljubili Tita, svobodo in mir. Da bi se svobodno igrali, šolali, učili.

Našim vojakom pošiljam mnogo pozdravov in dobrih želja. Želim, da bi jim puške rabile za urjenje in učenje, da bi si jih otroci, kadar pridemo na obisk, z radovednim zanimanjem ogledovali.

Otrokom sveta želim, da bi ne bili lačni in bosi, da bi imeli mnogo knjig in slikanic in da bi nas obiskali, da se skupaj igramo, poveselimo.

NARODNA ARMIJA – 29. december 1977

Fotografiranje kot
dohodek

V tovarni volnenih tkanin v Kuli so našli dodatni sistem za nagrajevanje zaposlenih. Poleg večjih osebnih dohodkov, ki jih omogoča zakon o združenem delu, se zdaj vedno večkrat zgodi, da vidimo na prvih straneh tovarniških listov delavca... Stimulacija je toliko bolj zanimiva, saj kaže na to, da so se odnosi v delitvi, tudi na ta način, zares spremenili. Do nedavnega so (mimo visokih osebnih dohodkov) imeli priložnost, da se fotografirajo za tovarniške liste samo direktorji.

BORBA – 24. decembra 1977

Primer neke
izkušnje

Mika Špiljak:
To govorim na osnovi izkušenj. V kalilnici tovarne traktorjev v Novem Beogradu so dali

skupini delavcev skupinsko normo, ker niso mogli drugače. Pustili so, da sami sebe razporejajo, vrednotijo, se dogovarjajo, kako bodo delali, kako se bodo organizirali. In našli so takšne rešitve, da ni več izostankov, nedisciplin, da so postali skorajda družina v pozitivnem pomenu te besede. Če nekdo zbolí, ga zamenjajo tovariši iz skupine. Vse teče tako gladko, pravi vodja skupine, da problemov sploh ni več. Ni težav niti pri delitvi osebnih dohodkov, o čemer sami odločajo.

NIN – 25. december 1977



– Minulo leto nam je prineslo velike uspehe, tako na področju notranje političnega in ekonomskega razvoja, kakor tudi na področju zunanje politične aktivnosti.

Predvsem menim, da je največjega pomena to, da milijonske množice delovnih ljudi z navdušenjem sodelujejo v graditvi socialističnih samoupravnih odnosov ter sploh v zelo bogatem političnem življenju. S svojo vsakodnevno in vse bolj konkretno akcijo na podlagi zakona o združenem delu, delegatskem sistemu in še vsemi drugimi oblikami samoupravnega združevanja in organiziranja naši delovni ljudje neposredno izražajo in usklajujejo svoje interese in odločajo o njih. Mirno lahko rečemo, da že dolgo ni bilo tolikšne politične aktivnosti najširših družbenih slojev prav v zvezi z vprašanji tekoče prakse, v kateri poteka tudi resnično življenje in se oblikuje družbeni odnos, kakor v odhajajočem letu.

To nas utrjuje v prepričanju, da bodo nadaljnji uspehi v graditvi celovitega sistema socialističnega samoupravljanja odvisni predvsem od stopnje angažiranosti najširših ljudskih množic in vsakega posameznika.

Iz novoletne poslanice predsednika Tita

KOMUNIST – 2. januar 1978

Človek naj ne bo
nikoli sam

Človek se samouresničuje vse življenje. Kar navajamo osnovne humanistične vrednote socialističnih družbenih samoupravnih odnosov, mislimo na nenehno človekovo ustvarjalno, nesopotniško prisotnost v družbeni skupnosti. Družba, ki si je ta cilj zapisala v srce, mora zato vsak hip izmerjati, kako to načelo pomaga uveljavljati se ljudem, občanom, ki so še vedno trdno prepričani ne le o smiselnosti svojega življenja, obstajanja, temveč to smiselnost povezujejo tudi s svojim ustvarjalnim prispevkom za naš jutri. Zato naj človek ne bo nikoli sam. Še posebej na starost ne.

TELEKS – 23. december 1977